

Proef ingediend met het oog op het behalen
van de graad van Master in de Agogische Wetenschappen

DE VERDUURZAMING VAN KUNSTENFESTIVALS

Onderzoek naar de manieren waarop kunstensestivals
de sociale duurzaamheid kunnen vergroten

CHARLOTTE ROSA MOERMAN
2020-2021

WETENSCHAPSWINKEL

in samenwerking met Demos

Promotor: Prof. dr. Free De Backer
Psychologie & Educatiewetenschappen

Proef ingediend met het oog op het behalen
van de graad Master in de Agogische Wetenschappen

DE VERDUURZAMING VAN KUNSTENFESTIVALS

Onderzoek naar de manieren waarop kunstenfestivals de
sociale duurzaamheid kunnen vergroten

CHARLOTTE ROSA MOERMAN
Academiejaar 2020-2021

Aantal woorden: 11 059

Promotor: Prof. dr. Free De Backer
Psychologie & educatiewetenschappen

Student : Charlotte Rosa Moerman
Rolnummer : 0520530
Opleiding : MA Culturele Agogiek
Academiejaar : 2020-2021

Masterproef

Titel : De verduurzaming van kunstenfestivals. Een onderzoek naar de manieren waarop kunstenfestivals de sociale duurzaamheid kunnen vergroten.

Promotor : Prof. Dr. Free De Backer

De masterproef waarvoor de student een examencijfer van 14/20 of meer behaalt, en waaromtrent geen 'non disclosure agreement' (NDA of geheimhoudingsovereenkomst) werd opgesteld, kan kosteloos worden opgenomen in de vubis-catalogus van de centrale universiteitsbibliotheek mits expliciete toestemming van de student.

De student kiest in het kader van de mogelijkheid tot kosteloze terbeschikkingstelling van zijn/haar masterproef volgende optie:

- OPEN ACCESS: wereldwijde toegang tot de full tekst van de masterproef
- ENKEL VANOP DE CAMPUS: enkel toegang tot de full tekst van de masterproef vanop het VUB-netwerk
- EMBARGO WAARNA OPEN ACCESS VOLGT: pas wereldwijde toegang tot de full tekst van de masterproef na een opgegeven datum, met name ...
- EMBARGO WAARNA ENKEL TOEGANG VANOP DE CAMPUS VOLGT: enkel vanop de campus toegang tot de full tekst van de masterproef na een opgegeven datum, met name ...
- FULL TEKST NOOIT TOEGANKELIJK: geen toegang tot de full tekst van de masterproef
- GEEN TOESTEMMING voor terbeschikkingstelling

De promotor bevestigt de kennisname van het voornemen van de student tot terbeschikkingstelling van de masterproef in de vubis-catalogus van de centrale universiteitsbibliotheek.

Datum: 25/07/21

Handtekening promotor

Dit document wordt opgenomen in de masterproef. De student die het formulier niet voegt aan de masterproef en/of geen keuze heeft aangeduid en/of het formulier niet ondertekend heeft en/of geen kennisgeving aan de promotor heeft gedaan, wordt geacht geen toestemming tot openbaarmaking te verlenen; in dat geval zal de masterproef enkel worden gearchiveerd, maar is deze niet publiek toegankelijk.

Opgesteld te Elsene op 25 juli 2021

Handtekening student

Disclaimer – COVID-19 academiejaar 2020-2021

Deze masterproef is (ten dele) tot stand gekomen in de periode dat het hoger onderwijs onderhevig was aan een lockdown en beschermende maatregelen ter voorkoming van de verspreiding van het COVID19-virus. Het proces van opmaak, de verzameling van gegevens, de onderzoeksmethode en/of andere wetenschappelijke werkzaamheden die ermee gepaard gaan, zijn niet altijd op gebruikelijke wijze kunnen verlopen. De lezer dient met deze context rekening te houden bij het lezen van deze masterproef, en eventueel ook indien sommige conclusies zouden worden overgenomen.

Psychologie & Educatiewetenschappen
Academiejaar 2020/2021

SAMENVATTING MASTERPROEF
(na het titelblad inbinden in de masterproef)

Naam en voornaam: Moerman Charlotte
Rolnr.: 0520530

KLIN	☐
AO	☐
ONKU	☐
AGOG	☒

Titel van de Masterproef: De verduurzaming van kunstenfestivals. Onderzoek naar de manieren waarop kunstenfestivals de sociale duurzaamheid kunnen vergroten.

Promotor: Prof. Dr. Free De Backer

Samenvatting:

Deze masterproef doet onderzoek naar de manieren waarop kunstenfestivals hun sociale duurzaamheid kunnen vergroten. Sociale duurzaamheid kan tot stand komen door een festival te verankeren in de lokale gemeenschap en speelt een belangrijke rol in het verzekeren van het voortbestaan van een festival. Stevenson (2020) beschreef de sociale duurzaamheid van evenementen aan de hand van vijf aspecten: sociaal kapitaal, sociale interactie, participatie, *sense of place* en welzijn. Aan de hand van vijf synchrone online focusgroepen met vijf verschillende kunstenfestivals wordt nagegaan op welke van deze aspecten kunstenfestivals reeds inzetten. Daarnaast wordt onderzocht hoe de verschillende kunstenfestivals deze aspecten invullen. De dataverwerking gebeurt aan de hand van het computerprogramma MAXQDA. Uit de resultaten blijkt dat het culturele aanbod van een kunstenfestival een belangrijke rol vervult in het streven naar sociale duurzaamheid. Cultuur fungeert namelijk als facilitator van sociaal kapitaal en sociale interactie. Ook participatie is steevast aanwezig binnen de verschillende kunstenfestivals. Alle bevroegde kunstenfestivals organiseren participatie van korte duur, zoals *contribution* en *collaboration*. Daarnaast zetten enkele kunstenfestivals ook in op participatie van langere duur, zoals *co-creation* en *hosted*. Deze vormen van participatie dragen tevens bij tot het vierde aspect van sociale duurzaamheid: het welzijn van de lokale gemeenschap. De lokale gemeenschap krijgt zo namelijk het gevoel deel uit te maken van het festival; dit kan resulteren in een gevoel van verbondenheid, eigenaarschap en trots. Tenslotte zetten de verschillende kunstenfestivals tevens in op *sense of place*, door zich te organiseren op plekken in de openbare ruimte die betekenisvol zijn voor de lokale gemeenschap.

Inhoudsopgave

Deel 1: Inleiding	1
1. Probleemstelling	1
2. Literatuurstudie	3
2.1. Festivalcontext.....	3
2.1.1. Festivals.....	3
2.1.2. Kunstenfestivals	3
2.1.3. Nood aan duurzaamheid binnen festivalcontext	4
2.2. Duurzaamheid	4
2.3. Sociale duurzaamheid	5
2.3.1. Wat is sociale duurzaamheid?	5
2.3.2. Hoe komt sociale duurzaamheid tot stand?	6
2.4. Sociale duurzaamheid van evenementen	6
2.4.1. Vijf aspecten van sociale duurzaamheid van evenementen.....	7
3. Onderzoeksvragen	11
Deel 2: Data en methode	12
1. Algemene onderzoeksopzet	12
2. Deelnemers.....	13
3. Materiaal.....	13
4. Analyseprocedure.....	14
Deel 3: Resultaten	15
1. Definitie lokale gemeenschap.....	15
2. Sociaal kapitaal.....	16
2.1. Bonding sociaal kapitaal	16
2.2. Bridging sociaal kapitaal	17
2.3. Linking sociaal kapitaal	19
3. Sociale interactie.....	19
4. Participatie	20
4.1. Contribution	20
4.2. Collaboration	21
4.3. Co-creation.....	21
4.4. Hosted	22

5. Sense of place	22
6. Welzijn	23
Deel 4: Discussie en conclusie	25
1. Bespreking	25
2. Beperkingen eigen onderzoek	27
3. Aanbevelingen verder onderzoek.....	27
4. Praktische en beleidsaanbevelingen	28
5. Conclusie	29
Referentielijst	30
Bijlagen	36
Bijlage I: Vragenlijst focusgroepen	36
Bijlage II: Informed consent.....	38
Bijlage III: Definitieve labellijst.....	40

Deel 1: Inleiding

1. Probleemstelling

Een festival is een evenement van terugkerende aard, dat zich kan toespitsen op uiteenlopende thema's (Fassi, 1987; Frisby & Getz, 1989; Wilson et al., 2017). Festivals creëren een unieke dynamiek die tot stand komt door het samenspel van organisatoren, artiesten, vrijwilligers en het aanwezige publiek (Jepson et al., 2014). Ze hebben het potentieel om een positieve impact te hebben op zowel economisch, sociaal-cultureel als politiek vlak (Arcodia & Whitford, 2006). Een kunstenfestival is een bijzonder type festival. Het biedt een divers aanbod van verschillende kunstvormen (National Endowment for the Arts, 2010; Quinn, 2010). Participatie aan kunstenfestivals kan een impact hebben op identiteitsvorming, intellectuele stimulatie, alsook bijdragen tot een verhoogd welzijn en solidariteit (Quinn, 2010; Trivic et al., 2020). De openbare ruimte speelt vaak ook een grote rol in kunstenfestivals aangezien het een plek is waar mensen elkaar kunnen ontmoeten (Moulay et al., 2017; Quinn, 2010). Kunstenfestivals in de openbare ruimte zijn ook erg laagdrempelig aangezien ze vaak gratis of tegen een kleine prijs worden aangeboden (National Endowment for the Arts, 2010).

Het aanbod aan festivals is vandaag de dag erg groot en competitief (Cudny et al., 2012; Quinn, 2009). Deze toename in festivals zorgt ervoor dat de toestroom aan middelen, de publieksaantallen, alsook dus het voortbestaan van een festival in het gedrang komt. Sinds kort erkent de academische wereld dan ook het belang van duurzaamheid binnen een dergelijke context (Getz & Andersson, 2008; Kinnunen et al., 2020; Liu, 2019; Stevenson, 2020; van Heerden & Saayman, 2018).

Binnen een evenementencontext houdt duurzaamheid in dat een evenement of festival een positieve impact moet hebben op de lokale gemeenschap op zowel sociaal, economisch als ecologisch vlak (van Heerden & Saayman, 2018). Dit kan men enkel bereiken door een goede relatie te koesteren tussen de organisatoren en de lokale gemeenschap (Nasirzadeh et al., 2020; Rogers & Anastasiadou, 2011; Stevenson, 2020). Indien dit het geval is, kan de lokale gemeenschap ook een positieve invloed hebben op het evenement of festival, in de vorm van steun op zowel financieel als organisatorisch vlak (Nasirzadeh et al., 2020; Rogers & Anastasiadou, 2011). Indien een evenement echter niet goed verankerd is in de lokale gemeenschap, kan deze steun wegvallen en kan er een vijandigheid ontstaan jegens het evenement of festival, waardoor het voortbestaan ervan bedreigd wordt (Rogers & Anastasiadou, 2011).

Duurzaamheid wordt in bestaand onderzoek vaak voorgesteld aan de hand van drie dimensies: sociale, economische en ecologische duurzaamheid (Eizenberg & Jabareen, 2017; Kuhlman & Farrington, 2010; Murphy, 2012; Nasirzadeh et al., 2020; Rasouli & Kumarasuriyar, 2016). Bestaand onderzoek naar duurzaamheid van evenementen en festivals focust voornamelijk op de economische en ecologische dimensies van duurzaamheid. Sociale duurzaamheid is namelijk moeilijker te staven en wordt om deze reden vaak naar de achtergrond geschoven (Eizenberg & Jabareen, 2017; Nasirzadeh et al., 2020; Rasouli & Kumarasuriyar, 2016). Daarnaast bestaat er geen eenduidige definitie van sociale duurzaamheid (Eizenberg & Jabareen, 2017; Murphy, 2012; Nasirzadeh et al., 2020; Rasouli & Kumarasuriyar, 2016; Stevenson, 2020). Om deze reden, opteert huidig onderzoek

voor een meer schematische voorstelling van sociale duurzaamheid (Dempsey et al., 2011; Eizenberg & Jabareen, 2017). Zo beschrijft Stevenson (2020) sociale duurzaamheid binnen evenementen aan de hand van vijf aspecten: sociaal kapitaal, sociale interactie, participatie, *sense of place* en welzijn. Verder benadrukt onderzoek naar de sociale duurzaamheid van evenementen het belang van een sterke relatie op te bouwen tussen de organisatoren en de lokale gemeenschap (Arcodia & Whitford, 2006; Rogers & Anastasiadou, 2011; Stevenson, 2020). De lokale gemeenschap speelt namelijk een doorslaggevende rol in de sociale duurzaamheid van evenementen en festivals (Getz & Andersson, 2008; Jepson & Clarke, 2013; Liu, 2019; Quinn, 2006, 2010; Quinn et al., 2020). Er is echter nog verder onderzoek nodig naar de concrete acties die sociale duurzaamheid kunnen bewerkstelligen binnen festivals en evenementen (Rogers & Anastasiadou, 2011; Stevenson, 2020).

Het doel van dit onderzoek bestaat er dan ook uit na te gaan welke acties een kunstenfestival kan ondernemen om de sociale duurzaamheid te vergroten. Aan de hand van een kwalitatieve onderzoeksmethode zal er onderzocht worden welke aspecten van sociale duurzaamheid reeds aanwezig zijn binnen kunstenfestivals en op welke manier deze aspecten ingevuld worden. Op basis van de resultaten zullen concrete aanbevelingen geformuleerd worden. Daarnaast is het onderzoek ook relevant voor de bredere festivalcontext, aangezien er tot dusver weinig onderzoek gedaan werd naar de sociale duurzaamheid van festivalwerkingen (Liu, 2019).

2. Literatuurstudie

In dit onderdeel van de masterproef zal een overzicht gegeven worden van het bestaand onderzoek naar duurzaamheid binnen evenementen en festivals. Het eerste onderdeel van deze literatuurstudie focust op de festivalcontext en geeft hierbij specifiek aandacht aan het fenomeen van het kunstenfestival. Er wordt tevens geduid waarom er nood is aan duurzaamheid binnen de festivalcontext. Vervolgens wordt het begrip duurzaamheid toegelicht, vooraleer te focussen op sociale duurzaamheid. Tenslotte richt deze literatuurstudie zich op sociale duurzaamheid binnen evenementen en festivals.

2.1. Festivalcontext

2.1.1. Festivals

Een festival is een evenement van terugkerende aard, dat zich kan toespitsen op uiteenlopende thema's (Fassassi, 1987; Wilson et al., 2017). Festivals worden gezien als sociale en culturele vieringen (Frisby & Getz, 1989). Ze brengen mensen samen op plekken die vaak niet bedoeld zijn voor sociale en culturele aangelegenheden. Ze creëren een unieke dynamiek die tot stand komt door het samenspel van organisatoren, artiesten, vrijwilligers en het aanwezige publiek (Jepson et al., 2014).

Daarnaast is een festival een wereldwijd fenomeen, dat een significante invloed kan hebben op zowel economisch, socio-cultureel, ecologisch en politiek vlak (Jepson & Clarke, 2013). Onderzoek naar festivals focust zich vooral op de economische gevolgen (Jepson et al., 2014; Rogers & Anastasiadou, 2011; Wilson et al., 2017), terwijl ze veel meer kunnen betekenen. Uit bestaand onderzoek blijkt namelijk dat festivals kunnen bijdragen tot een gevoel van gedeelde, lokale identiteit, waarde en trots. Om dit te realiseren, dient een festival de lokale gemeenschap te betrekken in de voorbereiding van het evenement (Jepson et al., 2014; Jepson & Clarke, 2013; Quinn, 2006; Rogers & Anastasiadou, 2011).

2.1.2. Kunstenfestivals

Kunstenfestivals zijn festivals die een divers cultureel aanbod bieden met verschillende kunstvormen. Ze worden ook vaak geassocieerd met een stedelijke context (National Endowment for the Arts, 2010; Quinn, 2010). Bestaand onderzoek naar kunstenfestivals focust dikwijls op de economische gevolgen die dergelijke evenementen kunnen hebben. Ze spelen bijvoorbeeld een belangrijke rol op vlak van het imago van de stad of plek, cultureel toerisme en regeneratie van bepaalde plekken of stadsdelen (Quinn, 2010). Daarnaast stelt onderzoek ook dat participatie aan kunstenfestivals een positieve impact kan hebben op zowel individueel als collectief niveau. Zo kunnen kunstenfestivals bijdragen tot identiteitsvorming, intellectuele stimulatie en esthetische groei van een individu, maar kunnen ze ook bijdragen tot een verhoogd welzijn, solidariteit en verminderde criminaliteit (Quinn, 2010; Trivic et al., 2020)

Kunstenfestivals vinden vaak plaats in de openbare ruimte (National Endowment for the Arts, 2010). De publieke ruimte speelt een grote rol in dergelijke evenementen aangezien het een plek is waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en met elkaar in dialoog kunnen gaan. Kunstenfestivals in

de openbare ruimte bieden zo een kans om bepaalde plekken te transformeren; het breekt met het dagelijkse leven en vormt een plek voor creativiteit en experiment (Moulay et al., 2017; Quinn et al., 2020; Stevenson, 2020). Dergelijke evenementen in de publieke ruimte worden daarnaast vaak gratis of *low cost* aangeboden (National Endowment for the Arts, 2010).

2.1.3. Nood aan duurzaamheid binnen festivalcontext

Festivals maken alsmaar meer deel uit van het dagelijkse leven. Het aanbod aan festivals is vandaag de dag dan ook erg groot en competitief (Cudny et al., 2012; Quinn, 2009). Deze toename in festivals zorgt er in sommige gevallen voor dat de toestroom aan middelen, de publieksaantallen, alsook dus het voortbestaan van een festival in het gedrang komt. Het is dan ook nu dat men de nood aan duurzaamheid binnen de festivalcontext erkent (Getz & Andersson, 2008; Kinnunen et al., 2020; Liu, 2019; Stevenson, 2020; van Heerden & Saayman, 2018). Door een duurzame relatie op te bouwen met de lokale gemeenschap, kunnen festivals namelijk een permanente waarde worden. Hiermee probeert men tegemoet te komen aan de kritieken waarmee festivals vaak te kampen hebben. Het huidige festivalaanbod zou namelijk vaak enkel oog hebben voor toeristen en te veel focussen op de economische waarde van een festival. Duurzame festivals proberen eerder een sociale en culturele rol te vervullen voor de lokale gemeenschap (Getz & Andersson, 2008; Quinn et al., 2020).

2.2. Duurzaamheid

Duurzaamheid of duurzame ontwikkeling is een breed begrip, waar reeds veel onderzoek naar gedaan werd. Het is tevens een populair begrip in beleidsvraagstukken (Kuhlman & Farrington, 2010; Rogers & Anastasiadou, 2011; Vallance et al., 2011). Volgens verschillende auteurs (Eizenberg & Jabareen, 2017; Kuhlman & Farrington, 2010; Nasirzadeh et al., 2020; Rasouli & Kumarasuriyar, 2016) werd duurzame ontwikkeling in het leven geroepen in het zogenaamde Brundtland Rapport, dat gepubliceerd werd in 1987 door The World Commission on Environment and Development (WCED). Duurzame ontwikkeling wordt als volgt gedefinieerd:

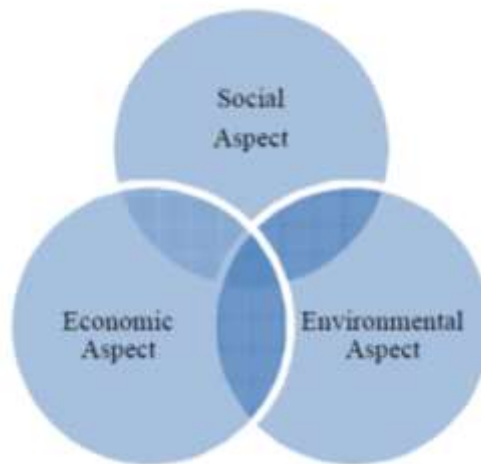
“ Sustainable development means meeting the needs of the present generations without compromising the ability of future generations to meet their own needs (European Commission, 2020).”

Het doel van duurzame ontwikkeling bestaat er dus uit om een maatschappij te creëren waarin er een betere levenskwaliteit gegarandeerd wordt, zowel voor de huidige, alsook toekomstige generaties (European Commission, 2020). Duurzaamheid wordt dan ook gezien als een levenslang, reflectief proces, waarin de burger en gemeenschap een belangrijke rol vervullen (European Commission, 2020; Rasouli & Kumarasuriyar, 2016).

Drie dimensies van duurzaamheid

Duurzame ontwikkeling wordt in huidig onderzoek vaak voorgesteld aan de hand van drie dimensies: economische, sociale en ecologische duurzaamheid (Figuur 1). Dit multidimensionale model impliceert dat de verschillende dimensies met elkaar verbonden zijn, alsook met elkaar interageren, opdat ze elkaar kunnen versterken (Eizenberg & Jabareen, 2017; Kuhlman & Farrington, 2010; Murphy, 2012; Nasirzadeh et al., 2020; Rasouli & Kumarasuriyar, 2016). Opoku (2015) stelt het als

volgt: " Sustainable development is resource protection, social progress and economic growth and stability for the future "

Figuur 1 - De drie dimensies van duurzaamheid (Rasouli & Kumarasuriyar, 2016, p. 25)

Recent onderzoek vestigt echter meer en meer aandacht op de rol die cultuur speelt in het vraagstuk van de duurzame ontwikkeling. Cultuur kan namelijk een facilitator zijn om de drie andere dimensies te verbinden en versterken (Liu, 2019; Opoku, 2015; Quinn et al., 2020).

2.3. Sociale duurzaamheid

In dit onderzoek zal verder gefocust worden op sociale duurzaamheid. Er wordt in bestaand onderzoek namelijk minder aandacht besteed aan sociale duurzaamheid in vergelijking met economische en ecologische duurzaamheid. Dit is te wijten aan het feit dat men pas e i n d j a r e n het belang van sociale duurzaamheid erkende. Daarnaast zijn economische en ecologische duurzaamheid makkelijker te staven dan sociale duurzaamheid (Eizenberg & Jabareen, 2017; Nasirzadeh et al., 2020; Rasouli & Kumarasuriyar, 2016).

2.3.1. Wat is sociale duurzaamheid?

Sociale duurzaamheid is één van de drie dimensies van de duurzame ontwikkeling. Toch ontbreekt er een eenduidige, bruikbare definitie van het concept (Eizenberg & Jabareen, 2017; Murphy, 2012; Nasirzadeh et al., 2020; Rasouli & Kumarasuriyar, 2016; Stevenson, 2020). Sociale duurzaamheid wordt vaak gezien als een meta-concept; een complex, veranderlijk en divers geheel. De betekenis van sociale duurzaamheid is steeds veranderlijk en kan dus verschillende betekenissen hebben afhankelijk van de context (European Commission, 2020; Stevenson, 2020).

Aangezien er geen consensus bestaat over de definitie van sociale duurzaamheid, opteren veel academici voor het vooropstellen van bepaalde indicatoren (Dempsey et al., 2011; Eizenberg & Jabareen, 2017; European Commission, 2020; Rasouli & Kumarasuriyar, 2016).

Zo stellen Rasouli en Kumarasurivar (2016) het volgende:

" Social sustainability can be interpreted as a condition that fulfills the basic human needs in addition to the principles of social justice and equity, homogeneity and cohesion, integration, diversity, sense of place, social amenity, and social security for the present generation, while guaranteeing t

Sociale duurzaamheid hangt dus nauw samen met de gemeenschap. Er kan sprake zijn van sociale duurzaamheid indien er voldaan wordt aan een aantal noden en wensen van de lokale gemeenschap, zoals bijvoorbeeld sociale cohesie, levenskwaliteit en sociale interactie. (Dempsey et al., 2011; Eizenberg & Jabareen, 2017; Stevenson, 2020).

2.3.2. Hoe komt sociale duurzaamheid tot stand?

De gemeenschap vervult een belangrijke rol in de zoektocht naar sociale duurzaamheid. Derrett (2008) definieert een gemeenschap als volgt: " A community comprises themselves as a group because of their shared cultural heritage, spirituality, geographic location, special intere (p. 164) Woodcraft (2015) haalt aan dat het belangrijk is dat men begrijpt wat de sterktes en noden van de gemeenschap zijn en men hierop inspeelt om sociale duurzaamheid te genereren. De lokale gemeenschap dient tevens een beslissende rol te spelen bij allerlei beleidsbeslissingen die gemaakt worden. Dit kan gebeuren aan de hand van participatie, bottom-up initiatieven en andere vormen van sociaal engagement (European Commission, 2020; Stevenson, 2020; Woodcraft, 2015).

2.4. Sociale duurzaamheid van evenementen

Evenementen zijn belangrijke sociale praktijken, maar worden in huidig onderzoek niet vaak in relatie gebracht met sociale duurzaamheid (Kinnunen et al., 2020). Onderzoek naar sociale duurzaamheid in een evenementencontext focust over het algemeen enkel op de positieve effecten die evenementen teweeg kunnen brengen voor de lokale gemeenschap (Quinn et al., 2020). Evenementen die lokaal ingebed zijn, kunnen een plek vormen waar sociale cohesie gepromoot wordt, waar mensen kunnen participeren aan cultuur en diversiteit kunnen koesteren (Báez-Montenegro & Devesa-Fernández, 2017; Derrett, 2008; Kinnunen et al., 2020; Quinn et al., 2020; Santos et al., 2017) Evenementen die niet lokaal ingebed zijn kunnen negatieve gevolgen hebben op de gemeenschap. Hieronder verstaat men onder andere gentrificatie en milieuschade (Kinnunen et al., 2020; Santos et al., 2017).

Sociale duurzaamheid in een evenementencontext is echter niet alleen van belang voor de lokale gemeenschap. Het integreren van een evenement in de lokale gemeenschap is daarnaast ook cruciaal voor het voortbestaan van een evenement (Jepson & Clarke, 2013; Nasirzadeh et al., 2020; Rogers & Anastasiadou, 2011). Zo stellen Rogers en Anastasiadou (2011): " The of community involvement in festivals is equally important, as local people who identify with or participate in an event are more likely to have a posit (p. 389) De steun van de of it

lokale gemeenschap kan een positief effect hebben op financieel, alsook op organisatorisch vlak (Nasirzadeh et al., 2020; Rogers & Anastasiadou, 2011). Zo kan de lokale gemeenschap vrijwilligers leveren, waar men anders zou moeten terugvallen op betaalde werkkrachten. Wanneer een evenement niet lokaal ingebed is en de lokale gemeenschap een negatieve impact ervaart omwille van het evenement, kan dit een vijandigheid tegenover het evenement en de bezoekers veroorzaken. (Rogers & Anastasiadou, 2011).

Om sociale duurzaamheid te kunnen faciliteren in een evenementencontext, dient er een sterke relatie opgebouwd te worden tussen de organisatoren en de lokale gemeenschap. Dit kan gebeuren aan de hand van inspraak en participatie, interactie, het opbouwen van sociale netwerken, maar ook het simpelweg bijwonen van het evenement kan hiertoe bijdragen (Arcodia & Whitford, 2006; Rogers & Anastasiadou, 2011; Stevenson, 2020). Stevenson (2020) voerde reeds onderzoek naar de processen die sociale duurzaamheid binnen evenementen kunnen faciliteren. Volgens Stevenson gaat het vaak om sporadische acties, van hoge intensiteit, die nieuwe ontmoetingsmogelijkheden bieden. Deze acties kunnen mensen aantrekken die zich al engageren binnen de gemeenschap, alsook personen die zich hier normaalgezien niet mee bezig houden. Vaak worden deze acties stopgezet wanneer het evenement afgelopen is. Verder onderzoek naar de concrete acties die sociale duurzaamheid bewerkstelligen, is echter nog nodig (Stevenson, 2020).

2.4.1. Vijf aspecten van sociale duurzaamheid van evenementen

Stevenson onderscheidt vijf aspecten van sociale duurzaamheid binnen een evenementencontext: sociaal kapitaal, sociale interactie, participatie, *sense of place* en welzijn. Verschillende van deze aspecten kunnen elkaar overlappen, wat opnieuw aansluit bij de eerder aangehaalde complexiteit van sociale duurzaamheid (Stevenson, 2020).

Sociaal kapitaal

Het eerste aspect van sociale duurzaamheid binnen een evenementencontext, sociaal kapitaal, slaat op de sociale structuren en relaties tussen verschillende actoren. Sociaal kapitaal is niet inherent aan deze actoren, maar komt tot stand door verschillende sociale processen (Coleman, 1988; Stevenson, 2020). Coleman (1988) beschrijft het als volgt: "social capital [...] relations among persons that ~~social kapitaal is bijgevolg een collectief~~ S 1 0 0) .
goed, eigen aan een groep of gemeenschap. Gemeenschappen met een hoog sociaal kapitaal worden gekenmerkt door sterke, sociale netwerken, sociale cohesie en wederzijds vertrouwen (Arcodia & Whitford, 2006; Stevenson, 2020; Western et al., 2005). Sociaal kapitaal speelt verder een belangrijke rol in gemeenschappen aangezien het vaak een basis vormt om op verder te bouwen. Gemeenschappen met een sterk sociaal kapitaal kunnen namelijk makkelijker andere kapitalen, zoals financieel of cultureel kapitaal, ontwikkelen en versterken (Pitzer & Streeter, 2016).

Men onderscheidt drie soorten sociaal kapitaal. Bonding sociaal kapitaal slaat op de relatie tussen individuen van eenzelfde groep en versterkt de bestaande banden tussen groepsleden. Bonding sociaal kapitaal verwijst dus naar de relaties tussen bijvoorbeeld familieleden, vrienden en burens. Verder ontstaat bridging sociaal kapitaal als gevolg van een connectie tussen verschillende groepen, die voorheen nog geen band met elkaar hadden. Er worden als het ware bruggen geslagen tussen

verschillende groepen in de samenleving. Bij linking sociaal kapitaal is er sprake van een meer verticale verbinding; het verwijst naar relaties tussen individuen of groepen die verschillen qua macht, invloed of sociale status (Pitzer & Streeter, 2016; Semenza & March, 2009; Stevenson, 2020).

Evenementen kunnen bestaande relaties versterken, maar kunnen ook resulteren in nieuwe relaties. Sociaal kapitaal kan dus door middel van evenementen ontwikkeld en versterkt worden (Arcodia & Whitford, 2006).

Sociale interactie

Een tweede aspect van sociale duurzaamheid binnen een evenementencontext is sociale interactie (Stevenson, 2020). Een sociale interactie is een sociale uitwisseling tussen minstens twee individuen. Deze interacties vormen de basis voor verdere sociale structuren (Little, 2016; Moulay et al., 2017). Sociale interacties kunnen daarnaast ook bestaande verhoudingen veranderen of versterken. Zo kunnen betekenisvolle interacties zorgen voor sterkere relaties en andere socio-culturele voordelen zoals het verminderen van conflicten en het vergroten van eenheidsgevoel. (Stevenson, 2020).

Sociale interacties kunnen verschillen in duur en intensiteit. Bestaand onderzoek maakt hierbij het onderscheid tussen sociale interacties van korte en lange duur. Vluchtige sociale interacties zijn van korte duur. Het gaat vaak om kortstondige en toevallige ontmoetingen. Langdurige sociale interacties slaan op meer relationele ontmoetingen, tussen vrienden, familie, burens, maar bijvoorbeeld ook t u s s e n c o m m u n i t e i t e n (Moulay et al., 2017; Stevenson, 2020).

Evenementen worden vaak geassocieerd met ontspanning, het ontmoeten van vrienden, familie en nieuwe mensen. Dergelijke sociale interacties dragen bij tot sociale duurzaamheid (Moulay et al., 2017; Semenza & March, 2009; Stevenson, 2020).

Participatie

Het derde aspect van sociale duurzaamheid in een evenementencontext is participatie (Stevenson, 2020). Participatie gaat uit van de actieve, vrijwillige deelname aan een bepaalde activiteit. Een meer afgebakende definitie is niet vanzelfsprekend aangezien die vaak afhankelijk is van de context waarin ze wordt aangehaald (Jepson et al., 2014; Nikonanou et al., 2020; Rounthwaite, 2011). In de context van dit onderzoek vertaalt participatie zich in een vorm van samenwerken, waarbij de autoriteit niet langer enkel bij de organisatoren van een evenement ligt, maar men een betekenisvol engagement van alle betrokken actoren vraagt – in dit geval dus ook van de lokale gemeenschap (Eizenberg & Jabareen, 2017; Nikonanou et al., 2020).

In dit onderzoek werd geopteerd te werken aan de hand van het kader van Simon (2010). Simon beschrijft namelijk vier participatieve trajecten waarbij de betrokkenheid van de gemeenschap steeds toeneemt: *contribution*, *collaboration*, *co-creation* en *hosted*. Bij participatie van het type *contribution* vraagt men een bijdrage aan de gemeenschap. Deze bijdrage kan bestaan uit het aanbrenge van verhalen, ideeën of suggesties. In het geval van *collaboration*, wordt de gemeenschap uitgenodigd om actief deel te nemen aan allerlei activiteiten. Dit proces wordt echter nog steeds bepaald door de organisatie. Participatie van het type *co-creation* geeft de gemeenschap de kans om vanaf het begin mee vorm te geven aan de invulling en uitwerking van een project. Bij

participatie van het type *hosted* wordt een deel van de verantwoordelijkheid bij de gemeenschap gelegd. De gemeenschap kan gebruik maken van de middelen van een organisatie voor eigen doeleinden. Dergelijke projecten spelen uitermate goed in op de noden en sterktes van een gemeenschap aangezien zij als het ware medeorganisatoren worden (Simon, 2010; van Leeuwen & Rock, 2013).

Participatie wordt reeds erkend als een belangrijk mechanisme in de zoektocht naar sociale duurzaamheid in een evenementencontext (Rogge et al., 2018; Stevenson, 2020). Fanning en Dillon (2011) erkennen het belang van een bottom-up benadering bij het organiseren van evenementen. Op deze manier kan de gemeenschap kiezen in welke mate ze betrokken worden en welke activiteiten er zullen plaatsvinden. (Stevenson, 2020).

Sense of place

Het vierde aspect van sociale duurzaamheid binnen een evenementencontext is *sense of place*. Dit aspect slaat op een bepaalde verbondenheid die individuen of groepen kunnen voelen jegens een bepaalde plek (Frantzeskaki et al., 2018; Stevenson, 2020). Stevenson (2020) formuleert *sense of place* als volgt: "[it] is an ongoing, emergent collective action, a conversation and shared experiences" (p. 8). Het is het p bepaalde betekenissen, overtuigingen, waarden en gevoelens ontleen aan een bepaalde plek (Chapin & Knapp, 2015). *Sense of place* kan op deze manier bijdragen aan het ontwikkelen en vormen van de eigen identiteit – zowel op het individuele als collectieve niveau (Kyle & Chick, 2007). *Sense of place* kan tot stand komen door interactie, sociale netwerken en emotionele verbindingen met andere mensen, lokale waarden en gebruiken (Chapin & Knapp, 2015; Frantzeskaki et al., 2018; Stevenson, 2020). De verbondenheid is dan ook het grootst met plekken waar men vaak mee in contact komt. De symbolische betekenis van dergelijke plekken wordt mede gevormd door persoonlijke ervaringen, maar is ook gelinkt aan de historische, socio-culturele, politieke en economische context van de plek (Chapin & Knapp, 2015).

Evenementen spelen een grote rol in het creëren van een *sense of place* – zeker wanneer de lokale gemeenschap een belangrijke rol speelt in het evenement. Dergelijke evenementen kunnen namelijk bestaande sociale banden versterken en bijdragen tot een lokale identiteitsvorming (Stevenson, 2020).

Welzijn

Het laatste aspect van sociale duurzaamheid in een evenementencontext, welzijn, is een complex gegeven (Stevenson, 2020). Welzijn verwijst naar het welbevinden van een individu of een groep. Het gaat dus om zowel persoonlijke kenmerken, zoals een goede fysieke en mentale gezondheid, alsook meer collectieve kenmerken van een gemeenschap. Sociale relaties spelen wederom een belangrijke rol in het bewerkstelligen van welzijn. Ze dragen zowel op het individuele als collectieve niveau bij tot een gevoel van verbondenheid, tevredenheid en vertrouwen (Atkinson et al., 2020; Stevenson, 2020; Voukelatou et al., 2021).

Onderzoek maakt een onderscheid tussen de subjectieve en objectieve aspecten van welzijn. Onder het subjectieve aspect verstaan we hoe een individu denkt over het eigen welbevinden. Het gaat dan

vaak over gevoelens zoals verbondenheid, trots, geluk en vertrouwen. Welzijn wordt tevens gestaafd aan de hand van objectieve aspecten, die door anderen kunnen gemeten worden, zoals gezondheid, veiligheid en inkomen (Atkinson et al., 2020; Stevenson, 2020; Voukelatou et al., 2021).

Evenementen kunnen bijdragen tot het welzijn van de lokale gemeenschap. Het zijn plekken waar de lokale gemeenschap elkaar kan ontmoeten, maar zich ook samen kan engageren. Dit kan bijdragen tot een gevoel van verbondenheid en trots, alsook identiteitsvorming (Stevenson, 2020)

3. Onderzoeksvragen

Deze masterproef onderzoekt hoe kunstfestivals de sociale duurzaamheid kunnen vergroten. Op basis van bovenstaand literatuuronderzoek, werden de volgende twee onderzoeksvragen opgesteld:

- Op welke aspecten van sociale duurzaamheid wordt ingezet door organisatoren van kunstfestivals?
- Hoe worden de aspecten van sociale duurzaamheid ingevuld door organisatoren van kunstfestivals?

Deel 2: Data en methode

In dit hoofdstuk van de masterproef wordt de methodologie beschreven. Om dit in al zijn volledigheid te doen, worden de algemene onderzoeksopzet, de deelnemers, het materiaal en de analyseprocedure toegelicht.

1. Algemene onderzoeksopzet

Het doel van deze masterproef bestaat eruit te onderzoeken hoe kunstenfestivals de sociale duurzaamheid kunnen vergroten. Er werd geopteerd voor een kwalitatieve onderzoeksmethode om een beter begrip te krijgen van de ervaringen en praktijken van festivalmedewerkers (Baarda & Bakker, 2013). In dit onderzoek werden de data verzameld door middel van focusgroepen, aangezien de deelnemers op deze manier samen konden discussiëren over de interactie kunnen er namelijk inzichten verkregen worden die enkel in groepsverband aan het licht zouden komen (Kitzinger, 1995; Morgan, 1997). Er werd datasaturatie vastgesteld na vijf focusgroepen. Dit komt overeen met Guest et al. (2017): gemiddeld moeten er tussen de 3 en 6 focusgroepen opgezet worden om datasaturatie te bekomen. De focusgroepen duurden gemiddeld 65 minuten.

Omwille van het COVID-19-virus gebeurden de focusgroepen online, via het digitale platform Zoom. Online verkregen data zouden wezenlijk niet verschillen van de data die op de gebruikelijke manier verzameld worden (Schneider et al., 2002; Tates, 2010). Er werden synchrone online focusgroepen georganiseerd; dit houdt in dat alle respondenten op een afgesproken tijdstip gelijktijdig online deelnemen aan de focusgroep (Stewart & Shamdasani, 2017; Tates, 2010). Online focusgroepen hebben verder enkele voordelen. Zo kunnen respondenten deelnemen ongeacht hun locatie en spaart men ook tijd uit door zich niet te moeten verplaatsen. Daarnaast kunnen de respondenten deelnemen aan de focusgroep in hun eigen, vertrouwde omgeving. Online focusgroepen stellen echter ook enkele uitdagingen. Door het gebrek aan non-verbale communicatie tussen de respondenten onderling en de onderzoeker, kan het moeilijker zijn om bepaalde zaken correct te interpreteren (Moore et al., 2015; Tates, 2010). Daarom werd in dit onderzoek extra verduidelijking gevraagd bij bepaalde zaken om dit nadeel zoveel mogelijk te minimaliseren. Daarnaast is het moeilijker om een levendige groepsdynamiek te creëren tijdens een online focusgroep (Moore et al., 2015; Tates, 2010). Om hieraan tegemoet te komen, werd er voor de aanvang van de focusgroep een praatje gemaakt met de verschillende deelnemers.

Aangezien het om een focusgroep gaat met professionals, actief in een welbepaald werkveld, kan er doelbewust afgezien worden van de anonieme verwerking van de resultaten (Tates, 2010; van Dulmen et al., 2008). In dit onderzoek worden de festivalwerkingen dan ook bij naam vernoemd in de resultaten. Persoonlijke informatie over de deelnemers, zoals naam en functie binnen het kunstenfestival, werd echter wel weggelaten uit dit onderzoek.

2. Deelnemers

Aangezien de onderzoeksvragen peilen naar de praktijken en ervaringen van festivalwerkingen, werden medewerkers van verschillende kunstenfestivals bevroegd (Brownett & Evans, 2020; Laing & Mair, 2015). Uit de literatuurstudie werden de volgende selectiecriteria voor kunstenfestivals afgeleid: (1) diversiteit aan kunstvormen, (2) *low-cost* of gratis, (3) openbare ruimte en (4) integratie van de lokale gemeenschap (Jepson & Clarke, 2013; National Endowment for the Arts, 2010). Verder werden enkel Nederlandstalige of tweetalige kunstenfestivals geselecteerd opdat de focusgroepen in het Nederlands georganiseerd konden worden. Op basis van deze criteria werden er via mail vijf festivalwerkingen gecontacteerd: Park Poétik, BLOK-BLOC, Zinneke Parade, Quartier d'Or en Uitwijken. Alle gecontacteerde kunstenfestivals namen uiteindelijk deel aan het onderzoek.

Er werd geopteerd één focusgroep per festivalwerking op te zetten, opdat er niet per ongeluk gevoelige, commerciële of vertrouwelijke informatie gedeeld zou worden met een andere werking (Brownett & Evans, 2020). Door de festivalwerkingen apart te bevroegen, kon er ook makkelijker een overzicht opgesteld worden van de resultaten per kunstenfestival.

De gecontacteerde kunstenfestivals hebben intern bepaald wie er ging deelnemen aan de focusgroep of gaven de contactinformatie van een aantal mogelijke deelnemers door, die op hun beurt weer per mail gecontacteerd werden. Per festivalwerking, hebben uiteindelijk 3 à 5 medewerkers deelgenomen aan de focusgroep. Bij synchrone online focusgroepen is het namelijk aanbevolen het aantal deelnemers te beperken tot 3 à 8, aangezien het anders moeilijk wordt om inhoudelijk te reageren op de bijdragen van andere deelnemers en elkaar niet te onderbreken (Tates, 2010).

Focusgroep nr.	Naam kunstenfestival	Aantal deelnemers
Focusgroep 1	BLOK-BLOC	3
Focusgroep 2	Uitwijken	3
Focusgroep 3	Quartier d'Or	4
Focusgroep 4	Zinneke Parade	3
Focusgroep 5	Park Poétik	5

Tabel 1 - overzicht aantal deelnemers per focusgroep

3. Materiaal

Tijdens de focusgroepen werd een semigestructureerde vragenlijst gebruikt. Enerzijds om de controle tijdens de verschillende focusgroepen voldoende te bewaren. Anderzijds biedt het voldoende vrijheid om af te wijken van de vragenlijst, zodat er verder kan ingespeeld worden op antwoorden die relevant waren voor het onderzoek (Baarda & Bakker, 2013). De vragenlijst bestond uit drie delen: een inleiding, midden en slot. De inleiding bestond uit een korte voorstelling van de onderzoeker en het onderzoek. Vervolgens werd er gevraagd aan de respondenten om zichzelf even kort voor te stellen (O'Connor, 2008). Er werd tevens gepolst hoe de verschillende festivalwerkingen de lokale gemeenschap rond het kunstenfestival definiëren (Rogers & Anastasiadou, 2011), aangezien de lokale gemeenschap een doorslaggevende rol speelt in de zoektocht naar sociale duurzaamheid

(Stevenson, 2020). Het midden van de vragenlijst bestond uit open, directe vragen, opgesteld aan de hand van de vijf aspecten van sociale duurzaamheid van Stevenson (2020): sociaal kapitaal, sociale interactie, participatie, *sense of place* en welzijn. De vragen gaan na of deze aspecten al dan niet aanwezig zijn binnen het kunstenfestival en op welke manier deze aspecten ingevuld worden. De focusgroep eindigde met een aantal afsluitende vragen. De vragenlijst is opgenomen in Bijlage I.

Het informed consent (Bijlage II) werd enkele dagen voor de focusgroep doorgestuurd naar de deelnemers. Dit document verschaftte informatie over (1) het onderzoek, (2) het verloop van de focusgroep en (3) de anonimiteit van het onderzoek (Baarda & Bakker, 2013; O'Connor). Alle respondenten gaven toestemming door een onderdeel van dit formulier toe te voegen aan een e-mail gericht aan de onderzoeker.

Via Zoom werd van de focusgroepen een audio- en videobestand gemaakt. Deze opnames werden enkel gebruikt om de focusgroepen verbatim te transcriberen (Brownett & Evans, 2020). Om de ethische aanvaardbaarheid te waarborgen, werden de namen van de deelnemers weggelaten (Baarda & Bakker, 2013).

4. Analyseprocedure

De opnames van de focusgroepen werden letterlijk uitgetypt. Vervolgens werden de transcripten nog eens herlezen door de onderzoeker, opdat er een vertrouwdeheid zou ontstaan met de data (Braun & Clarke, 2006; Dierckx de Casterlé et al., 2012). Tijdens de analyseprocedure, werd gebruik gemaakt van het analyseprogramma MAXQDA. Binnen dit onderzoek was er sprake van een thematische analyse (Braun & Clarke, 2006; Vaismoradi et al., 2013). Er werden deductief labels opgesteld aan de hand van de vijf aspecten van sociale duurzaamheid van Stevenson (2020): sociaal kapitaal, sociale interactie, participatie, *sense of place* en welzijn. Vervolgens werden hier nog enkele sublabels aan toegevoegd, die afgeleid werden uit de literatuurstudie van dit onderzoek. Op basis van deze labels en sublabels werd een eerste labellijst opgesteld. Aan de hand van deze labellijst, kregen de relevante stukken tekst in MAXQDA een label. Tijdens het coderen van de data, werden verder ook op inductieve wijze labels vastgesteld (Braun & Clarke, 2006; Dierckx de Casterlé et al., 2012). De definitieve labellijst is opgenomen in Bijlage III.

De transcripten werden tweemaal gecodeerd, opdat er geen enkel label over het hoofd werd gezien (Dierckx de Casterlé et al., 2012). Wanneer alle relevante informatie uit de focusgroepen onder het juiste label stond, werd overgegaan tot de analyse. Terugkerende patronen en thema's werden hierbij geïdentificeerd en teruggekoppeld naar bestaande literatuur (Braun & Clarke, 2006).

Deel 3: Resultaten

In dit hoofdstuk van de masterproef worden de resultaten van het onderzoek besproken. Aan de hand van de resultaten wordt getracht een antwoord te formuleren op de onderzoeksvragen. Citaten worden aangehaald ter illustratie van de resultaten.

De lokale gemeenschap speelt een doorslaggevende rol in de sociale duurzaamheid van een kunstenfestival. Om deze reden wordt eerst kort besproken hoe de verschillende festivalwerkingen hun lokale gemeenschap definiëren, opdat de resultaten correct geïnterpreteerd kunnen worden. Vervolgens wordt er een vijfdelige structuur gehanteerd aangezien de twee onderzoeksvragen peilen naar de vijf aspecten van sociale duurzaamheid.

1. Definitie lokale gemeenschap

Alle festivalwerkingen gaven aan een **geografisch bepaald** begrip te hebben van de lokale gemeenschap. Sommige festivalwerkingen zijn opgezet rond een bepaalde wijk of buurt. Andere werkingen kiezen ervoor om dit gebied wat uit te breiden en beschouwen een stad of gemeente als hun lokale gemeenschap.

Daarnaast maken **lokale partners**, zoals bijvoorbeeld verenigingen, socio-culturele organisaties, jeugdhuizen en gemeenschapscentra, ook deel uit van de lokale gemeenschap volgens de meerderheid van de festivalwerkingen. Deze partners spelen vaak ook een belangrijke rol in het bereiken van de individuele buurtbewoners of inwoners van een stad of gemeente.

Daarnaast merkte een festivalwerking op dat het onderscheid tussen de lokale gemeenschap en de gemeenschap rond het festival vaak moeilijk te onderscheiden valt. Zo keren artiesten, vrijwilligers en andere festivalmedewerkers vaak jaar na jaar terug en beginnen zij ook deel uit te maken van de lokale gemeenschap.

*" I n d e r d a a d d a t d a t h e e l h a r d o p e n s t a a t v o o r d e b u u r t
v o e l t e c h t w e l d a t d a t o o k o v e r s t i j g t e n d a t e r i n d e r d a a d o o k v a n , a l é , h e e l v e e l a n d e r e
p l e k k e n i n j e c t i e s k o m e n o f s a m e n w e r k i n g e n k o m e n w a n t , v i a P a r k P o é t i k , j e l e e r t a l t i j d . J e
v o e l t d a t e r d a a r e e n h e e l n e t w e r k a a n v e r b o n d e n i s e n
w o r d t d a t e e n b e e t j e e e n g e m e e n s c h a p o p z i c h . O f w o r d t d a t ... H e
l o k a l e g e m e e n s c h a p i s , t e r w i j l d a t d a t n i e t g e o g r a f i s c h*

2. Sociaal kapitaal

Het eerste aspect van sociale duurzaamheid waar naar gepeild werd, is sociaal kapitaal. In elk van de festivalwerkingen wordt reeds ingezet op de drie soorten sociaal kapitaal.

2.1. Bonding sociaal kapitaal

Er is in alle festivalwerkingen sprake van bonding sociaal kapitaal. Het gaat steeds over het versterken van de bestaande banden tussen buurtbewoners en inwoners van een stad of gemeente. Een eerste manier waarop de verschillende festivalwerkingen bonding sociaal kapitaal genereren, is door **mensen samen te brengen rond het culturele aanbod** van het kunstenfestival. De verschillende deelnemers gaven aan dat dit een essentieel onderdeel is van hun festivalwerking:

" We zijn op zoek naar manieren om mensen, die naast elkaar elkaar beter of gewoon zo te laten leren kennen of beter te laten leren kennen. En dat doen we vooral, denk ik, door ons aanbod, door eigenlijk het aanbod; het aanbod is eigenlijk een manier om mensen te overtuigen om naar buiten te komen en elkaar te ontmoeten, rondom wat ze te zien krijgen. " (U i t w i j k e n)

Een paar festivalwerkingen gaven aan dat er doorheen de verschillende edities hechte vriendengroepen zijn ontstaan tussen buurtbewoners of inwoners van een stad of gemeente. Dit zijn groepen die elke editie afspreken om samen een voorstelling of workshop mee te pikken. Eén festivalwerking gaf aan dit aan te moedigen door flyers uit te delen aan de buurtbewoners, waarop ze kunnen aanduiden welke voorstellingen en activiteiten men wilt bijwonen. Op deze manier communiceren de buurtbewoners met elkaar en kunnen er plannen gemaakt worden om samen te gaan.

" Als je op voorhand aan die mensen op één of andere manier ' Ah, mijn buurvrouw gaat er blijkbaar overkaanspreken ' . En van ' Ah, ja, kunnen we dan niet afspreken om er dan samen dus ook op voorhand die cohesie, die... Niemand gaat theatervoorstelling - ook wij niet, hé. " (Q u a r t i e r d ' O)

De verschillende festivalwerkingen genereren ook bonding sociaal kapitaal door mensen de kans te geven om **samen iets te creëren**. Zo hanteren nagenoeg alle festivalwerkingen het principe van werkgroepen of wijkvergaderingen. Gedurende deze momenten komt de lokale gemeenschap samen en krijgt ze de plek om samen na te denken over de invulling van het festival. Verder krijgen de buurtbewoners en inwoners van een wijk of stad vaak ook de kans om samen de handen uit de mouwen te steken; dit gaat dan over activiteiten zoals koken, decoreren, kostuums maken, alsook theatervoorstellingen maken en muzikale acts voorbereiden.

Tenslotte genereren sommige festivalwerkingen ook bonding sociaal kapitaal gedurende **het toonmoment van de verschillende creaties**. Buurtbewoners en inwoners van een stad of gemeente komen samen om te kijken naar het eindproduct van de wijkvergaderingen, werkgroepen en andere creatieve processen.

" En de parade zelf, voilà, een namiddag in het centrum mensen die deel uitmaken van een grote parade, is ook wel een soort, ja, een moment van samen iets delen, iets delen met je stad, iets delen met je burens, iets delen met de mensen die komen kijken. " (Zinneke)

" Een moment dat de voorstelling er was en ~~erofied~~ ~~wa~~rende ouders op hun kinderen. Dat er ook burens waren, die ook kwamen school kwamen kijken. Daar doe je heel ~~d-BLOE~~ werkelijk aan

2.2. Bridging sociaal kapitaal

De bevroegde festivalwerkingen genereren tevens bridging sociaal kapitaal. Er worden op allerlei manieren bruggen geslagen tussen verschillende groepen mensen. Net zoals bij bonding sociaal kapitaal, kan bridging sociaal kapitaal tot stand komen door samen deel te nemen aan het culturele aanbod, samen iets te maken of te organiseren.

Een eerste verbinding kan plaatsvinden tussen verschillende groepen in een buurt, stad of gemeente. De meerderheid van de festivalwerkingen gaven aan dat verschillende groepen met elkaar in contact komen door **samen iets op poten te zetten**. Eén van de festivalwerkingen merkte hierbij het volgende op: *" Dor samen te creëren, komt dat wel, komen die groepen letterlijk samen en komen die van achter hun muren; leren die elkaar echt kennen. " (Zo organiseerde men)* bijvoorbeeld een werkgroep waarbij mensen met een beperking samen met een buurthuis aan de slag gingen om een kunstwerk te maken. Een andere festivalwerking merkte op dat een gesloten bewonersgroep in een wijk open bloeide door een ontbijt te verzorgen tijdens het kunstenfestival.

Verder gaven nagenoeg alle festivalwerkingen aan dat er ook bruggen werden geslagen tussen de lokale gemeenschap en de artiesten. Bij sommige kunstenfestivals kan dit tot stand komen door de **artiesten in een bepaalde buurt, gemeente of stad te laten werken**. Artiesten kiezen er vaak voor om met de lokale gemeenschap te gaan praten en uit deze gesprekken inspiratie te putten voor een theatervoorstelling of een kunstwerk.

"Ze zijn toen vier maanden workshops gaan geven op voorhand om materiaal te verzamelen voor de voorstelling. Mensen te ontmoeten. Die hebben ter plekken ook echt mooie banden gesmeed met mensen die daar aan wilde ~~BLOE~~n konden mede o

Een andere festivalwerking gaf aan de afstand tussen de buurtbewoners en de artiesten zo klein mogelijk te willen houden. Zo moedigen ze bijvoorbeeld artiesten aan om na de voorstellingen met de buurtbewoners te gaan praten.

" Een muzikant die heeft die stap van dat podium en die drinkt samen met de rest een pint aan de bar of mensen gaan naar hem of n ontmoeting die anders in, dan in - ik zeg maar - een cultuurhuis, waar dat die twee stromen eigenlijk dikwijls gescheiden zijn. " (U i t w i j k e n)

De meerderheid van de festivalwerkingen merkte tevens op dat er ook bruggen geslagen worden tussen de lokale gemeenschap en de festivalmedewerkers. Er ontstaan samenwerkingsverbanden door middel van de wijkvergaderingen en werkgroepen. Daarnaast vormen er zich in sommige gevallen ook vriendschappen. Deze verbindingen worden bestendigd indien een kunstenfestival jaar na jaar terugkeert naar eenzelfde gemeenschap.

Daarnaast gaven alle festivalwerkingen aan dat er ook verbindingen ontstaan tussen de lokale gemeenschap en passanten rond het culturele aanbod. De verschillende festivals trekken namelijk vaak ook een bovenlokaal publiek aan dat dikwijls deelneemt aan culturele activiteiten.

"Dan krijg je de hele actieve cultuurbezoeker die geconnecteerd is met ons via sociale media, noem maar op, die daar speciaal naar toe komen maar ook juist die buurtbewoners. Die mix, ik denk dat dat ook heel anders is dan bij de meeste festivals want daar je hebt je meestal d i e e e r s t e o k d e n k t d a t j e d a a r o o k w e l e e n , e e n m o o i e v e r b i n d i n g m a a k t t u s s e n d i e v e r s c h i l l e n d e b e v o l k i n g s g r o e p e n . " (P a r k P o é t i k

Tenslotte gaven de festivalwerkingen aan dat er ook bruggen worden geslagen tussen de verschillende lokale partners in een buurt, stad of gemeente. Gedurende de voorbereidingen van een festival werken deze instanties vaak nauw met elkaar samen en leren ze elkaars werking ook beter kennen. Dit kan volgens sommige festivalwerkingen leiden tot samenwerkingen in de toekomst: *"Wat je dikwijls hoort is dat door Zinneke hebben ze elkaar beter leren kennen en andere projecten k w a m e n d a n u i t i n d e g e m e e n t e . " (Z i n n e k*

2.3. Linking sociaal kapitaal

De meerderheid van de festivalwerkingen gaf aan dat er sprake was van linking sociaal kapitaal. Er wordt namelijk bij verschillende festivalwerkingen een link gemaakt tussen de lokale gemeenschap en allerlei instellingen in de buurt, stad of gemeente, door middel van de **werkgroepen en wijkvergaderingen**. Gedurende deze momenten krijgen de buurtbewoners bijvoorbeeld hulp van een jeugdhuis of gemeenschapscentrum om iets op poten te kunnen zetten. Sommige festivalwerkingen gaven tevens aan dat buurtbewoners en inwoners van een stad of gemeente vaak, na afloop van het kunstenfestival, op deze manier ook de weg vinden naar het reguliere aanbod van deze instellingen.

"Dat festival is dan voor sommigen een eindpunt, maar ofwel voordien al kwamen naar ons ontmoetingscentrum, of nadien nog vlotter de weg vinden of zo. Dat voortraject is ja, op verschillende manieren, zowel specifiek naar het festival toe, als gewoon de buurt- en wijkwe (BlKOK+BtOC)"

3. Sociale interactie

Er werd in de focusgroepen ook gepeild naar het tweede aspect van sociale duurzaamheid: sociale interactie. In alle festivalwerkingen was er sprake van sociale interactie.

De meerderheid van de festivalwerkingen gaf aan dat het culturele aanbod vaak de facilitator was van vluchtige sociale interactie. Een **bepaald kunstwerk of voorstelling** kan namelijk een reactie uitlokken en mensen aanmoedigen met elkaar in gesprek te gaan.

"En dat is heel interessant om te zien dat mensen, die gewoon op één of andere manier door dezelfde reden verwonderd zijn, met elkaar te gaan praten en zo connecties gaan leggen. Dat is allemaal heel organisch. We gaan daar wel een beetje in bemiddelen door ergens te zijn en aanwezig te zijn. Maar verder dan aanwezigheid en hier en daar kleine linken leggen, gebeurt dat allemaal wel vrij organisch door een groep mensen die gewoon, ja, of publiek dat verwonderd is door iets specifiek, denk ik." (Park Poét)

De festivalwerkingen gaven aan dat de buurtbewoners, inwoners van een stad of gemeente ook met personen buiten hun vriendenkring of familie in dialoog gingen. Een festivalwerking merkte hierbij op dat het belangrijk is om aan kwalitatieve programmering te doen en actief op zoek te gaan naar kunstwerken of voorstellingen die deze dialoog kunnen uitlokken.

Sommige festivalwerkingen gaven aan dat er ook vluchtige sociale interactie plaatsvond tussen de festivalmedewerkers en de buurtbewoners of inwoners van een stad of gemeente. Dit kan gebeuren door bij de mensen aan te bellen, hen uit te nodigen en met hen in gesprek te gaan. Volgens de festivalwerkingen is dit **persoonlijk contact** met de lokale gemeenschap belangrijk aangezien ze hierdoor vlotter de weg naar het festival vinden.

Alle festivalwerkingen merkten op dat langdurige sociale interactie vaak het gevolg is van **participatieve trajecten**, zoals workshops, werkgroepen en wijkvergaderingen.

4. Participatie

Er werd in de focusgroepen ook gepeild naar het vierde aspect van sociale duurzaamheid: participatie. Dit aspect was steeds aanwezig binnen alle bevroegde festivalwerkingen, maar werd op verschillende manieren ingevuld.

Verskillende festivalwerkingen gaven aan dat er bepaalde zaken in acht moeten gehouden worden indien men dergelijke participatieve activiteiten laagdrempelig wilt houden. Volgens hen moet de communicatie rond het festival **meertalig** gebeuren, opdat iedereen de kans krijgt om zich te informeren. Verder gaven ze aan dat online communicatie vaak niet volstaat om de volledige gemeenschap te kunnen betrekken; **persoonlijk contact** met de lokale gemeenschap is belangrijk. Daarnaast gaven verschillende festivalwerkingen aan dat ze dergelijke activiteiten **gratis of tegen een lage prijs** aanbieden, opdat het financiële element geen drempel kan vormen. Een paar festivalwerkingen kiezen ervoor om geen reservatiesysteem te gebruiken, aangezien dit mogelijke participanten kan afschrikken.

" En nu zeker in coronatijden is het gemakkelijk om te zien dat mensen moeten ieder zijn naam en adres hebben'. Net omdat je mensen uit die daarin niet, die dat niet doen of niet kunnen. " (Uit wijk

Een festivalwerking gaf aan wél met reservaties te werken, maar steeds een aantal plekken vrij te houden zodat die op de dag zelf gevuld konden worden:

" Meestal als we tickets op voorhand steeds dat er ook steeds, dan zo op de dag zelf ook tickets beschikbaar zijn. Dat de mensen die per se een plekje willen, dat die er zeker van zijn, dat die op voorhand kunnen reserveren, maar dat, we zullen er nooit voor zorgen dat een voorstelling op de dag van de voorstelling volboekt is. Omdat we ervan overtuigd zijn dat de mensen die de theatercodes niet allemaal kennen, dat die eigenlijk ook gewoon moeten kunnen langskomen en dat ~~BBC~~ en kunnen er

4.1. Contribution

Een paar festivalwerkingen gaven aan aan *contribution* te doen. Op verschillende manieren wordt er aan de buurtbewoners, inwoners van een stad of gemeente gevraagd een bijdrage te leveren, in vorm van ideeën, suggesties of verhalen. Dit kan gebeuren door de lokale gemeenschap te laten stemmen over het thema van de volgende editie of een verhaal te delen met een kunstenaar zodat die daar inspiratie uit kan putten.

" Een voorbeeld is, wat dat Luca gisteren ~~een~~ heeft de tek gedaan: hij gaat op zoek naar verhalen uit de buurt en hij maakt daar een illustratie van,

zodat de mensen die de verhalen hebben verteld zich deels eigenaar voelen van de illustratie daarvan. Maar het blijft eigenlijk Lucas die het artistieke werk doet en die een verhaal komt vragen en dat verhaal omzet in een illustratie.” (Uit wi

4.2. Collaboration

Een meerderheid van de bevroegde festivalwerkingen gaven aan in te zetten op *collaboration*. Op verschillende manieren wordt er aan de lokale gemeenschap gevraagd om actief mee te werken aan wat er georganiseerd wordt binnen het kunstenfestival. Er kunnen workshops aangeboden worden, waar de buurtbewoners de handen uit de mouwen kunnen steken. Een paar festivalwerkingen geven de buurtbewoners, inwoners van een stad of buurt de kans om samen met een kunstenaar aan een kunstinstallatie te werken. In één festivalwerking worden er bijvoorbeeld verschillende ateliers opgericht waar buurtbewoners aan de slag konden met verschillende kunstenaars:

“ Met mensen die wánen, dat je die betreft in een bepaald creatieproces. En op die manier maken die ook echt deel uit van het festival en maken die ook letterlijk dat festival door een creatie of een sculptuur te maken.” (Park Poét

Een minderheid van de festivalwerkingen vraagt aan de lokale gemeenschap om het festival op beeld vast te leggen door filmpjes en foto's te maken, opdat die festivalwerkingen gaven aan dat ze ook een open podium organiseren zodat buurtbewoners zelf iets kunnen brengen voor een publiek.

4.3. Co-creation

Bij een paar van de festivalwerkingen is er ook sprake van *co-creation*, waarbij er samen met de lokale gemeenschap wordt nagedacht over de uitwerking van het festival. Dit gebeurt aan de hand van wijkvergaderingen en werkgroepen.

Gedurende de **wijkvergaderingen** wordt er vaak input gevraagd over de invulling van het thema en de programmatie. Deze participatieve trajecten vinden vaak slechts één of twee keer plaats, voor de aanvang van het kunstenfestival. Het gaat hier dan ook vooral om bestaande wijkvergaderingen waar de festivalwerking kortstondig mee samenwerkt.

De **werkgroepen** komen echter meerdere malen samen, voor de aanvang van het festival. Een paar van de festivalwerkingen onderstrepen hierbij het belang van een **lang voortraject**; de werkgroepen zitten een aantal maanden voor de aanvang het kunstenfestival al samen. Deze groepen werken dan vaak een bepaalde activiteit uit, zoals het verzorgen van een maaltijd, voorbereiden van een muziekstuk of het decoreren van een locatie. De werkgroepen kunnen bestaan uit zowel lokale partners, als individuen uit de lokale gemeenschap, die gereageerd hebben op de uitnodiging van het festival. Eén van de festivalwerkingen beschrijft het proces als volgt:

"Eerst doen we een oproep voor, voor deelnemers, om te zeggen we bijvoorbeeld: we zoeken 15 mensen om te koken. (...) Dan is het kwestie van deelnemers een eerste keer samenkomen, waarop dat je het project kan toelichten. Een soort van polsen wat hun interesses zijn wat hun vaardigheden zijn. In contact brengen met de kok, samen eventueel een recept uitwerken, de praktische organisatie uitwerken, taakverdeling, planning opmaken. (...) Dus eigenlijk in voorbereiden, met de deelnemers." (Quartier d'O)

4.4. Hosted

Slechts bij één festivalwerking was er sprake van participatie van het type *hosted*, waarbij de lokale gemeenschap kan gebruikmaken van de middelen van de festivalwerking voor eigen doelen. De festivalwerking voorziet in dit geval slechts **een kader waarin de lokale gemeenschap aan de slag kan gaan**. Zo voorziet men onder andere een budget, een locatie, maar ook artistieke coördinatie die het project van de lokale gemeenschap mee kan helpen realiseren. De invulling en uitwerking van het project gebeurt echter door de lokale gemeenschap zelf; *"Het belangrijkste daarbij is dat het niet de artiesten zijn die met een project worden waarded"* (Zinneke). Ook lokale partners alsook individuen uit de lokale gemeenschap uitgenodigd om deel te nemen.

5. Sense of place

Het vierde aspect van sociale duurzaamheid, *sense of place*, kwam bij alle festivalwerkingen aan bod. De verschillende festivalwerkingen zetten wel op uiteenlopende manieren in op dit aspect.

Elke festivalwerking gaf aan bewust stil te staan bij de locatie waar ze het kunstenfestival of delen van het kunstenfestival laten doorgaan. Een meerderheid van de festivalwerkingen kiest voor **een plek in de openbare ruimte die betekenisvol is voor de lokale gemeenschap**.

Vandaar dat we dus ook die drie wijken gekozen hebben, waar we, die getypeerd zijn door die hoogbouw, die eigen is aan BLOK-BLOC, de blokken, de appartementsblokken (BLOC)

"Gewoon door te beslissen door het buurten een plekje waar dat die groepen zich meer aangetrokken tot voelen, dat gaat op zich al een ander effect geven." (Quartier d'O)

Sommige festivalwerkingen kiezen ervoor om hun aanbod **te spreiden over verschillende locaties** in een bepaalde buurt, gemeente of stad, om zo het culturele aanbod dichterbij de mensen te brengen. Op deze manier kan de lokale gemeenschap ook de openbare ruimte in hun buurt, gemeente of stad op een andere manier leren kennen volgens een festivalwerking:

"Ik vind dat ~~meerwaarde~~ dat het festival binnen heel Vorst en Sint-Gillis nu plaatsvindt. Dat je de mensen ook uitnodigt om zelf op ontdekking te gaan in hun omgeving of een plek of een plein waar dat je eigenlijk gewoon passeert, eens een momentje gewoon stilstaat van 'Wat is dat hier? Wie zit er hier gewoonlijk?'. "

Eén van de festivalwerkingen gaf aan dat ze met het festival net de verbondenheid tussen de stad en de lokale gemeenschap wilden vergroten *"Een soort nieuwe traditie installatie van één voor Brusselaars, met de idee dat dat mensen bijeenbrengt, dat, dat de stad op één of andere manier verbindt."* (Zinneke)

Een paar festivalwerkingen gaven tevens aan creatief aan de slag te gaan met de locatie van het festival. Zo kunnen artiesten en kunstenaars inspiratie putten uit de buurt, stad of gemeente. Dit vertaalt zich dan in sommige gevallen in **kunstwerken of creaties die geplaatst of gemaakt worden in de openbare ruimte**. Soms wordt er hier ook gekozen om er een participatief element aan toe te voegen, door de lokale gemeenschap deel te laten uitmaken van het creatieve proces.

"Het voetgangersgedicht in de voetgangerstunnel, waar o gedicht heeft ~~de~~ betrekking (ok.) wel echt iets en de voetgangerstunnel verandert dan ook een tijd lang van klimaat, bijna, door het feit dat er daar een heel lang gedicht heeft gehangen, wat we daar met man ~~-BLO~~ macht he

6. Welzijn

Volgens alle festivalwerkingen was er tevens sprake van het laatste aspect van sociale duurzaamheid: welzijn.

Alle festivalwerkingen gaven aan dat het kunstenfestival een duidelijke invloed had op de subjectieve aspecten van welzijn van de lokale gemeenschap. Een meerderheid van de festivalwerkingen gaf namelijk aan dat het kunstenfestival bijdraagt tot een gevoel van **verbondenheid** tussen de buurtbewoners, inwoners van een stad of gemeente. Dit gevoel kan ontstaan door samen deel te nemen aan het culturele aanbod, maar ook door samen iets te organiseren of te creëren. Daarnaast merkten sommige festivalwerkingen op dat de buurtbewoners of inwoners van een stad of gemeente vaak **trots** zijn op hetgeen ze georganiseerd of gecreëerd hebben.

"Het feit van voor zo'n groot publiek op straat iets te hebben, is voor heel veel mensen een ongelofelijk podium van hun kunnen, van hun creativiteit. Ik denk - het goede dat dat doet aan uw eigen zelfzekerheid, aan uw eigen kunnen in bepaalde zaken." (Zinneke)

Dit gevoel van trots hangt volgens sommige festivalwerkingen samen met een gevoel van **eigenaarschap**, aangezien de lokale gemeenschap het gevoel heeft deel uit te maken van het festival.

" Z ~~w~~orden niet uitgenodigd als consument op dat festival maar om stakeholder te worden, om echt een deel van dat festival te worden." (Quartier

" Je voelt je deel van een groter project; (...) Het feit plaats, in het centrum- specifiek in het centrum van Brussel – dat geeft inderdaad het gevoel dat je deel bent van een heel grote maatschappij." (Zir

Een minderheid van de festivalwerkingen merkte ook op dat een kunstenfestival een invloed kan hebben op het welzijn van een buurt, in tijden van corona. Voor veel buurtbewoners kan een dergelijk festival namelijk zorgen voor **ontspanning**, iets wat niet zo evident was tijdens de afgelopen periode.

" En als je in het midden van die ~~ruimte~~ ~~op~~ ~~voor~~ ~~de~~ ~~hal~~ ~~van~~ ~~het~~ ~~festival~~ ~~ziet~~ aan meewerken, denk ik dat dat ook op een manier zuurstof kan geven aan mensen die in die wijk wonen omdat dat ook, tijdens die corona, dat is allemaal heel mooi om van thuis uit te werken en wat weet ik allemaal, maar dat is niet de realiteit van veel mensen die in die wijk wonen. Dan is die realiteit veel harder; op kleine oppervlakten met veel mensen samenwonen. Vaak in moeilijke sociale contexten. Dus d wijk en brengen superb ~~e~~ ~~t~~ ~~à~~ ~~g~~ ~~r~~ ~~i~~ ~~d~~ ~~f~~ ~~o~~ ~~i~~ ~~s~~." (Qu

Geen enkele festivalwerking gaf aan een duidelijke invloed op de objectieve aspecten van welzijn op te merken.

Deel 4: Discussie en conclusie

Dit hoofdstuk van de masterproef bestaat uit vijf onderdelen. In de bespreking worden de resultaten van het onderzoek teruggekoppeld aan voorafgaand literatuuronderzoek om zo de onderzoeksvragen te beantwoorden. Vervolgens worden de beperkingen van dit onderzoek beschreven. In de volgende onderdelen komen de aanbevelingen voor verder onderzoek, alsook de praktijk- en beleidsaanbevelingen aan bod. Tenslotte geeft een conclusie de hoofdbevindingen van deze masterproef weer.

1. Bespreking

Het doel van dit onderzoek bestond eruit na te gaan op welke van de aspecten van sociale duurzaamheid organisatoren van kunstenfestivals reeds inzetten en hoe de organisatoren van kunstenfestivals deze aspecten invullen. Aan de hand van vijf focusgroepen met de organisatoren van vijf verschillende kunstenfestivals werd getracht een antwoord te vormen op de onderzoeksvragen.

Uit de resultaten kan gesteld worden dat de verschillende festivalwerkingen reeds op de vijf verschillende aspecten van sociale duurzaamheid inzetten. De manieren waarop deze aspecten worden ingevuld door de verschillende festivalwerkingen waren echter soms uiteenlopend.

Allereerst blijkt uit de focusgroepen dat het culturele aanbod een belangrijke rol speelt in het genereren van sociaal kapitaal en sociale interactie. Bestaand onderzoek stelt reeds dat cultuur het potentieel heeft om mensen uit eenzelfde gemeenschap te verbinden alsook bruggen te slaan tussen verschillende groepen (Arcodia & Whitford, 2006; Opoku, 2015). In de focusgroepen werd dit bevestigd: een bepaalde voorstelling of kunstwerk kan verwondering opwekken en kan op deze manier een dialoog uitlokken tussen individuen uit de lokale gemeenschap onderling of tussen de lokale gemeenschap en passanten. De resultaten wijzen hier op het belang van een kwalitatieve programmatie die actief deze verbindingen opzoekt. Verder kan het culturele aanbod van een kunstenfestival tevens de bestaande banden in de lokale gemeenschap versterken door buurtbewoners, vrienden en familie samen te brengen rond het culturele aanbod. Dergelijke ervaringen maken deel uit van het dagelijkse leven van de lokale gemeenschap en kunnen bijdragen aan sociale duurzaamheid (Moulay et al., 2017; Semenza & March, 2009; Stevenson, 2020). Daarnaast blijkt uit de focusgroepen dat het samen maken of organiseren van het culturele aanbod tevens bijdraagt tot sociaal kapitaal en sociale interactie. Uit de focusgroepen blijkt dat de kunstenfestivals dit vaak opzetten aan de hand van werkgroepen en wijkvergaderingen, bestaande uit lokale partners en individuen uit de lokale gemeenschap. Door middel van deze participatieve trajecten worden zowel verbindingen gemaakt tussen individuen uit de lokale gemeenschap, alsook tussen de lokale gemeenschap, lokale partners en het kunstenfestival zelf. Deze resultaten komen overeen met de bevindingen uit de literatuur; evenementen, zoals kunstenfestivals, kunnen sociaal kapitaal en sociale interactie genereren en bevorderen door een band op te bouwen met de lokale gemeenschap (Arcodia & Whitford, 2006; Stevenson, 2020).

Participatie wordt reeds erkend als een belangrijk mechanisme in de zoektocht naar sociale duurzaamheid (Rogge et al., 2018; Stevenson, 2020). Uit de focusgroepen blijkt dat de verschillende festivalwerkingen het belang van participatie erkennen. Er worden allerlei soorten participatieve trajecten opgezet binnen de verschillende kunstenfestivals. Uit de focusgroepen blijkt dat nagenoeg alle kunstenfestivals inzetten op participatieve trajecten van korte duur: *contribution* en *collaboration*. Bij deze vormen van participatie vragen de kunstenfestivals op allerlei verschillende manieren een bijdrage van de lokale gemeenschap. Een paar van de festivalwerkingen vragen een engagement van langere duur door werkgroepen en wijkvergaderingen in te schakelen, die actief kunnen meedenken en meewerken aan de invulling van het kunstenfestival. Dit valt onder *co-creation*. Participatie van het type *hosted*, waarbij de festivalwerking enkel een kader voorziet waarin de lokale gemeenschap kan werken, was slechts aanwezig binnen één festivalwerking. Uit de focusgroepen blijkt dus dat alle bevroegde kunstenfestivals ervoor kiezen om participatieve trajecten op te zetten, maar slechts sommigen opteren voor een langdurig engagement aan te gaan met de lokale gemeenschap. Bestaand onderzoek stelt nochtans dat bottom-up evenementen beter aansluiten bij de noden en de sterktes van een lokale gemeenschap en bijgevolg meer bijdragen tot sociale duurzaamheid (Fanning & Dillon, 2011; Stevenson, 2020).

Uit de focusgroepen blijkt dat de festivalwerkingen tevens inzetten op *sense of place*. Zo kiezen de kunstenfestivals er voor om zich te organiseren op plekken die betekenisvol zijn voor de lokale gemeenschap. Dit komt overeen met de literatuurstudie die erop wijst dat bepaalde betekenissen, overtuigingen en waarden die individuen en groepen ontleen aan een bepaalde plek, bijdragen tot *sense of place* (Chapin & Knapp, 2015; Frantzeskaki et al., 2018; Stevenson, 2020). Daarnaast blijkt dat men er stevast voor kiest om de kunstenfestivals door te laten gaan in de openbare ruimte. Dit komt overeen met het feit dat *sense of place* het grootst is bij plekken waar men vaak mee in contact komt (Chapin & Knapp, 2015). Openbare ruimtes worden geassocieerd met het ontmoeten van vrienden, familie en ontspanning en maken dus deel uit van het dagdagelijkse leven van een lokale gemeenschap (Moulay et al., 2017; Semenza & March, 2009). Tenslotte bleek dat een aantal van de festivalwerkingen kunstwerken of creaties maken in de openbare ruimte. Ook dit draagt bij tot de *sense of place* van een lokale gemeenschap. Collectieve acties – zoals samen iets creëren in de openbare ruimte – dragen namelijk bij tot gedeelde ervaringen en een lokale identiteit (Semenza & March, 2009; Stevenson, 2020).

Als laatste blijkt ook dat de kunstenfestivals oog hebben voor het welzijn van de lokale gemeenschap. Uit de resultaten kan gesteld worden dat er sprake was van verschillende subjectieve welzijnseffecten. Het samenzijn, in de context van het kunstenfestival, zorgt voor een gevoel van verbondenheid bij de lokale gemeenschap. Daarnaast is er ook sprake van een gevoel van trots en eigenaarschap bij de lokale gemeenschap. Deze welzijnseffecten komen voort uit de verschillende manieren waarop de lokale gemeenschap aan het kunstenfestival kan participeren. Door in te zetten op participatie, krijgt de lokale gemeenschap het gevoel deel uit te maken van het festival. Dit wordt bevestigd door bestaand onderzoek dat stelt dat evenementen kunnen bijdragen tot een gevoel van verbondenheid en trots, wanneer ze de lokale gemeenschap laten deel uit maken van het evenement (Stevenson, 2020).

2. Beperkingen eigen onderzoek

Het is tevens belangrijk te vermelden dat dit onderzoek ook enkele beperkingen heeft.

Een eerste beperking komt voort uit het feit dat het onderzoek uitgevoerd werd tijdens de COVID-19-pandemie. Om deze reden werd er gekozen om de focusgroepen online te laten doorgaan. Dit kan een invloed hebben op de onderzoeksresultaten aangezien er minder non-verbale communicatie is. Dit kan ervoor zorgen dat bepaalde zaken moeilijker correct geïnterpreteerd kunnen worden (Moore et al., 2015; Tates, 2010).

Ten tweede ligt het aantal respondenten per focusgroep lager dan oorspronkelijk gepland. Dit was deels te wijten aan het feit dat het om online focusgroepen ging. Bij online focusgroepen is het namelijk aanbevolen het aantal deelnemers te beperken opdat iedereen aan bod kan komen en elkaar niet hoeft te onderbreken (Tates, 2010). Verder hadden verschillende gecontacteerde festivalwerkingen te kampen met allerlei organisatorische en logistieke problemen ten gevolge van COVID-19. Dit heeft er ook voor gezorgd dat het aantal respondenten per focusgroep lager lag dan gepland.

Tenslotte werd gekozen voor een kleinschalig kwalitatief onderzoek, waarbij de deelnemers hun persoonlijke ervaringen en interpretaties delen. Dit zorgt ervoor dat de resultaten moeilijk te generaliseren zijn (Baarda & Bakker, 2013).

3. Aanbevelingen verder onderzoek

Dit onderzoek is slechts een verkennende studie naar de manieren waarop kunstenfestivals inzetten op sociale duurzaamheid.

Ten eerste kan het dus interessant zijn om verder onderzoek te doen naar de mogelijke positieve effecten die kunstenfestivals kunnen genereren voor de lokale gemeenschap door in te zetten op de vijf aspecten van sociale duurzaamheid. Deze masterproef bevraagt namelijk enkel de festivalwerkingen zelf. De verschillende festivalmedewerkers kunnen weliswaar getuigen over bepaalde ervaringen met de lokale gemeenschap, maar het is aangeraden nog verder onderzoek te doen waarbij men de lokale gemeenschap rechtstreeks bevraagt (Stevenson, 2020; Woodcraft, 2015). Hierbij speelt timing een belangrijke rol; het is belangrijk kort na het kunstenfestival met de lokale gemeenschap te spreken (Woodcraft, 2015).

Ten tweede kan het nuttig zijn om te toetsen wat voor positieve effecten kunstenfestivals kunnen genereren voor zichzelf door in te zetten op de vijf aspecten van sociale duurzaamheid. Door middel van een longitudinaal onderzoek kan gepeild worden naar de verankering van een kunstenfestival in de lokale gemeenschap. Wanneer een evenement geruggesteund wordt door de lokale gemeenschap kan dit namelijk een invloed hebben op het voortbestaan op lange termijn alsook de organisatorische en financiële dimensie van een evenement (Arcodia & Whitford, 2006; Nasirzadeh et al., 2020; Rogers & Anastasiadou, 2011).

4. Praktische en beleidsaanbevelingen

Dit onderzoek heeft aangetoond dat kunstenfestivals op verschillende manieren kunnen inzetten op de vijf aspecten van sociale duurzaamheid. De praktische en beleidsaanbevelingen die hieruit volgen, kunnen opgedeeld worden in vier grote lijnen.

Ten eerste zijn het sociale en het culturele nauw met elkaar verbonden (Opoku, 2015). Uit de focusgroep kwam naar voren dat cultuur een belangrijke facilitator is in het genereren van sociaal kapitaal en sociale interactie. Het is bijgevolg nuttig om als kunstenfestival in te zetten op een kwalitatieve programmatie en actief op zoek te gaan naar een cultureel aanbod dat dialoog en verbindingen tussen personen aanmoedigt.

Ten tweede speelt participatie een belangrijke rol in het genereren van sociale duurzaamheid (Rogers & Anastasiadou, 2011; Stevenson, 2020). Kunstenfestivals dienen in te zetten op participatie, aangezien uit de focusgroepen blijkt dat het merendeel van de aspecten van sociale duurzaamheid hier op één of andere manier wel mee gelinkt zijn. Samen iets organiseren, maken of bijwonen draagt immers bij aan het subjectieve welzijn van de lokale gemeenschap alsook sociaal kapitaal en sociale interactie. De manier waarop participatie wordt ingericht dient (mede) bepaald te worden door de lokale gemeenschap (Fanning & Dillon, 2011). Men dient hierbij extra aandacht te hebben voor participatie van het type *co-creation* en *hosted*, die beiden een langdurig engagement vragen. Dergelijke participatieve trajecten spelen namelijk uitermate goed in op de noden en sterktes van de lokale gemeenschap aangezien zij medeorganisatoren zijn (Fanning & Dillon, 2011; Simon, 2010).

Ten derde dient een festivalwerking rekening te houden met de locatie van het kunstenfestival. Men kiest best voor een of meerdere plekken in de openbare ruimte die betekenisvol zijn voor de lokale gemeenschap.

Tenslotte moet men proberen het kunstenfestival zo laagdrempelig mogelijk te houden om sociale duurzaamheid te kunnen genereren. Stevenson (2020) kaartte hier reeds het belang aan van contextgericht te werken. Door op verschillende manieren contact te hebben met de lokale gemeenschap, alsook lokale partners, kan een overzicht opgemaakt worden van de mogelijke drempels die de lokale gemeenschap kan ervaren en kan er ook actief gewerkt worden om deze drempels te elimineren (Woodcraft, 2015). Uit de focusgroepen komt naar voren dat kunstenfestivals hierbij rekening moeten houden met onder andere de toegangsprijs, reservatiesystemen en meertalige communicatie.

5. Conclusie

Het doel van deze masterproef bestond eruit te onderzoeken welke acties een kunstenfestival kan ondernemen om de sociale duurzaamheid te vergroten. Evenementen, zoals kunstenfestivals, hebben immers het potentieel om sociale duurzaamheid te genereren (Kinnunen et al., 2020; Stevenson, 2020). Stevenson (2020) beschreef sociale duurzaamheid in een evenementencontext aan de hand van vijf aspecten: sociaal kapitaal, sociale interactie, participatie, *sense of place* en welzijn. Aan de hand van vijf focusgroepen met vijf verschillende kunstenfestivals werd er onderzocht op welke van deze aspecten de kunstenfestivals reeds inzetten. Daarnaast werd tevens nagegaan op welke manieren de kunstenfestivals deze aspecten invullen.

Deze masterproef toont aan dat kunstenfestivals reeds inzetten op de vijf verschillende aspecten van sociale duurzaamheid. De manieren waarop kunstenfestivals deze aspecten invullen zijn echter soms uiteenlopend.

Uit de resultaten kwam naar voren dat het culturele aanbod van een kunstenfestival een belangrijke rol vervult in de zoektocht naar sociale duurzaamheid. Er is vastgesteld dat cultuur fungeert als facilitator voor sociaal kapitaal en sociale interactie; mensen komen samen om voorstellingen bij te wonen, activiteiten te organiseren en samen iets te creëren. Daarnaast bleek ook uit de resultaten dat participatie reeds op verschillende manieren aanwezig is binnen de verschillende kunstenfestivals. Zo zetten kunstenfestivals in op participatie van korte duur, zoals *contribution* en *collaboration*, door bijvoorbeeld workshops te organiseren of de lokale gemeenschap te laten stemmen. Verder kiezen de meeste festivalwerkingen ervoor om aan *co-creation* te doen door werkgroepen en wijkvergaderingen op te zetten, waarin de lokale gemeenschap kan meedenken over de invulling en uitwerking van het kunstenfestival. Tenslotte bleek dat slechts één festivalwerking kiest voor participatie van het type *hosted*, waarbij het kunstenfestival een ondersteunend kader voorziet waarin de lokale gemeenschap eigen ideeën kan uitwerken. Uit de resultaten is tevens gebleken dat dergelijke participatieve trajecten een invloed kunnen hebben op het subjectieve welzijn van de lokale gemeenschap. De lokale gemeenschap krijgt zo namelijk het gevoel deel uit te maken van het festival; dit kan resulteren in een gevoel van verbondenheid, eigenaarschap en trots. Tenslotte zetten de verschillende festivalwerkingen ook in op *sense of place*, door zich te organiseren op plekken in de openbare ruimte die betekenisvol zijn voor de lokale gemeenschap.

Referentielijst

Arcodia, C., & Whitford, M. (2006). Festival Attendance and the Development of Social Capital. *Journal of Convention & Event Tourism, 8*(2), 1–18.
https://doi.org/10.1300/J452v08n02_01

Atkinson, S., Bagnall, A.M., Corcoran, R., South, J., & Curtis, S. (2020). Being Well Together: Individual Subjective and Community Wellbeing. *Journal of Happiness Studies, 21*(5), 1903–1921. <https://doi.org/10.1007/s10902-019-00146-2>

Baarda, B., & Bakker, E. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Noordhoff Uitgevers B.V.

Báez-Montenegro, A., & Devesa-Fernández, M. (2017). Motivation, satisfaction and loyalty in the case of a film festival: Differences between local and non-local participants. *Journal of Cultural Economics, 41*(2), 173–195. <https://doi.org/10.1007/s10824-017-9292-2>

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Brownett, T., & Evans, O. (2020). Finding common ground: The conception of community arts festivals as spaces for placemaking. *Health & Place, 61*, [102254].
<https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2019.102254>

Chapin, F. S., & Knapp, C. N. (2015). Sense of place: A process for identifying and negotiating potentially contested visions of sustainability. *Environmental Science & Policy, 53*, 38–46.
<https://doi.org/10.1016/j.envsci.2015.04.012>

Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology, 94*, S95–S120.
https://www.jstor.org/stable/2780243?seq=1#metadata_info_tab_contents

Cudny, W., Korec, P., & Rouba, R. (2012). A case study of Lodz' s perception of festivals. *Sociologia, 44*(6), 704–725.
https://www.researchgate.net/publication/236153121_Cudny_W_Korec_P_Rouba_R_2012_Resident's_perception_of_festivals_-_the_case_study_of_Lodz_Sociologia_-_Slovak_Sociological_Review_446_pp_704-728

Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable Development, 19*(5), 289–300. <https://doi.org/10.1002/sd.417>

- Derrett, R. (2008). *Regional festivals: Nourishing community resilience: The nature and role of cultural festivals in Northern Rivers NSW communities*. Southern Cross University. https://www.academia.edu/28422008/Regional_festivals_nourishing_community_resilience_the_nature_and_role_of_cultural_festivals_in_Northern_Rivers_NSW_communities
- Dierckx de Casterlé, B., Gastmans, C., Bryon, E., & Denier, Y. (2012). QUAGOL: A guide for qualitative data analysis. *International Journal of Nursing Studies*, 49(3), 360–371. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2011.09.012>
- Eizenberg, E., & Jabareen, Y. (2017). Social Sustainability: A New Conceptual Framework. *Sustainability*, 9(1), 68. <https://doi.org/10.3390/su9010068>
- European Commission. (2020, 17 januari). Sustainable Development. *European Commission*. <https://ec.europa.eu/trade/policy/policy-making/sustainable-development/>
- Falassi, A. (1987). *Time Out of Time*. University of New Mexico Press.
- Fanning, B., & Dillon, D. (2011). *Lessons for the big society planning, regeneration and the politics of community participation*. Ashgate.
- Frantzeskaki, N., van Steenberghe, F., & Stedman, R. C. (2018). Sense of place and experimentation in urban sustainability transitions: The Resilience Lab in Carnisse, Rotterdam, The Netherlands. *Sustainability Science*, 13(4), 1045–1059. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0562-5>
- Frisby, W., & Getz, D. (1989). Festival Management: A Case Study Perspective. *Journal of Travel Research*, 28(1), 7–11. <https://doi.org/10.1177/004728758902800102>
- Getz, D., & Andersson, T. D. (2008). Sustainable Festivals: On Becoming an Institution. *Event Management*, 12(1), 1–17. <https://doi.org/10.3727/152599509787992625>
- Guest, G., Namey, E., & McKenna, K. (2017). How Many Focus Groups Are Enough? Building an Evidence Base for Nonprobability Sample Sizes. *Field Methods*, 29(1), 3–22. <https://doi.org/10.1177/1525822X16639015>
- Jepson, A., & Clarke, A. (2013). Events and community development. In R. Finkel, D. McGillivray, G. McPherson, & P. Robinson (Eds.), *Research themes for events* (pp. 6–17). CABI. <https://doi.org/10.1079/9781780642529.0006>
- Jepson, A., Clarke, A., & Ragsdell, G. (2014). Investigating the Application of the Motivation–Opportunity–Ability Model to Reveal Factors Which Facilitate or Inhibit Inclusive Engagement Within Local Community Festivals. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 14(3), 331–348. <https://doi.org/10.1080/15022250.2014.946230>
- Kinnunen, M., Homi, H., & Honkanen, A. (2020). Social Sustainability in Adolescent Attendance. *Sustainability*, 12(22), [9419]. <https://doi.org/10.3390/su12229419>

Kitzinger, J. (1995). Qualitative Research: Introducing focus groups. *BMJ*, *311*(7000), 299–302.
<https://doi.org/10.1136/bmj.311.7000.299>

Kyle, G., & Chick, G. (2007). The Social Construction of a Sense of Place. *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, *29*(3), 209–225. <https://doi.org/10.1080/01490400701257922>

Laing, J., & Mair, J. (2015). Events and Social Inclusion. *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, *37*(3), 252–268. <https://doi.org/10.1080/01490400.2014.991009>

Little, W. (2016). *Introduction to Sociology* (2de dr.). Pressbooks by BCcampus.
<https://ecampusontario.pressbooks.pub/introsoc2ed/>

Liu, Y.-D. (2019). Events and Sustainable Culture-Led Regeneration: Lessons from the 2008 European Capital of Culture, Liverpool. *Sustainability*, *11*(7), [1869].
<https://doi.org/10.3390/su11071869>

Moore, T., McKee, K., & McCoughlin, P. (2015). Online focus groups and qualitative research in the social sciences: Their merits and limitations in a study of housing and youth. *People, Place and Policy Online*, *9*(1), 17–28. <https://doi.org/10.3351/ppp.0009.0001.0002>

Morgan, D. (1997). *Focus Groups as Qualitative Research*. SAGE Publications, Inc.
<https://doi.org/10.4135/9781412984287>

Moulay, A., Ujang, N., & Said, I. (2017). Legibility of neighbourhood parks as a predictor for enhanced social interaction towards social sustainability. *Cities*, *61*, 58–64.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2016.11.007>

Murphy, K. (2012). The social pillar of sustainable development: A literature review and framework for policy analysis. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, *8*(1), 15–29.
<https://doi.org/10.1080/15487733.2012.11908081>

Nasirzadeh, F., Ghayoumian, M., Khanzadi, M., & Rostamnezhad Cherati, M. (2020). Modelling the social dimension of sustainable development using fuzzy cognitive maps. *International Journal of Construction Management*, *20*(3), 223–236.
<https://doi.org/10.1080/15623599.2018.1484847>

National Endowment for the Arts. (2010). *Live From Your Neighbourhood. A National Study of Outdoor Arts Festivals*. National Endowment for the Arts.
<https://www.arts.gov/sites/default/files/Festivals-Report.pdf>

Nikonanou, N., Papavergou, E., & Paraskeva, K. (2020). The Contribution of Participatory Projects in Promoting the Inclusive Museum: Are Visitors' Artists International Exhibition of Contemporary Art? *The International Journal of the Inclusive Museum*, *13*(1), 1–11. <https://doi.org/10.18848/1835-2014/CGP/v13i01/1-11>

- O' Connor, H., Madge, C., Shaw, R., & Fielding, R. (2008). Interviewing. In N. Fielding, R. Lee, & G. Blank, *The SAGE Handbook of Online Research Methods* (pp. 271–289). SAGE Publications, Ltd. <https://doi.org/10.4135/9780857020055.n15>
- Opoku, A. (2015). The Role of Culture in a Sustainable Built Environment. In A. Chiarini (Red.), *Sustainable Operations Management* (pp. 37–52). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-14002-5_3
- Pitzer, K. A., & Streeter, C. L. (2016). Mapping Community Capitals: A Potential Tool for Social Work. *Advances in Social Work, 16*(2), 358–371. <https://doi.org/10.18060/17470>
- Quinn, B. (2006). Problematizing 'Festival Tourism': Arts in Ireland. *Journal of Sustainable Tourism, 14*(3), 288–306. <https://doi.org/10.1080/09669580608669060>
- Quinn, B. (2009). *Festivals, events and tourism*. School of Hospitality Management and Tourism.
- Quinn, B. (2010). Arts festivals, urban tourism and cultural policy. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events, 2*(3), 264–279. <https://doi.org/10.1080/19407963.2010.512207>
- Quinn, B., Colombo, A., Lindström, K., McGillivray, D., & Smith, A. (2020). Festivals, public space and cultural inclusion: Public policy insights. *Journal of Sustainable Tourism, 1–18*. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1858090>
- Rasouli, A. H., & Kumarasuriyar, Dr. A. (2016). The Social Dimension of Sustainability: Towards Some Definitions and Analysis. *Journal of Social Science for Policy Implications, 4*(2). <https://doi.org/10.15640/jsspi.v4n2a3>
- Rogers, P., & Anastasiadou, C. (2011). Community Involvement in Festivals: Exploring Ways of Increasing Local Participation. *Event Management, 15*(4), 387–399. <https://doi.org/10.3727/152599511X13175676722681>
- Rogge, N., Theesfeld, I., & Strassner, C. (2018). Social Sustainability through Social Interaction—A National Survey on Community Gardens in Germany. *Sustainability, 10*(4), 1085. <https://doi.org/10.3390/su10041085>
- Rounthwaite, A. (2011). Cultural Participation by Group Material Between the ontology and the history of the participatory art event. *Performance Research, 16*(4), 92–96. <https://doi.org/10.1080/13528165.2011.606054>
- Santos, J. de F., Vareiro, L., Remoaldo, P., & Cadima Ribeiro, J. (2017). Cultural mega-events and the enhancement of a city's image: Differences between engaged and attendees. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events, 9*(2), 129–151. <https://doi.org/10.1080/19407963.2016.1157598>

Schneider, S. J., Kerwin, J., Frechtling, J., & Vivari, B. A. (2002). Characteristics of the Discussion in Online and Face-to-Face Focus Groups. *Social Science Computer Review*, 20(1), 31–42. <https://doi.org/10.1177/089443930202000104>

Semenza, J. C., & March, T. L. (2009). An Urban Community-Based Intervention to Advance Social Interactions. *Environment and Behavior*, 41(1), 22–42. <https://doi.org/10.1177/0013916507311136>

Simon, N. (2010). *The Participatory Museum*. Museum 2.0. <http://www.participatorymuseum.org/read/>

Stevenson, N. (2020). The contribution of community events to social sustainability in local neighbourhoods. *Journal of Sustainable Tourism*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1808664>

Stewart, D. W., & Shamdasani, P. (2017). Online Focus Groups. *Journal of Advertising*, 46(1), 48–60. <https://doi.org/10.1080/00913367.2016.1252288>

Tates, K. (2010). Online Focusgroepen als methode van data verzamelen. *KWALON*, 15(2), 40–46. <https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/1263987/onlinefocusgroepen.pdf>

Trivic, Z., Tan, B. K., Mascarenhas, N., & Duong, Q. (2020). Capacities and Impacts of Community Arts and Culture Initiatives in Singapore. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 50(2), 85–114. <https://doi.org/10.1080/10632921.2020.1720877>

Vaismoradi, M., Turunen, H., & Bondas, T. (2013). Content analysis and thematic analysis: Implications for conducting a qualitative descriptive study: Qualitative descriptive study. *Nursing & Health Sciences*, 15(3), 398–405. <https://doi.org/10.1111/nhs.12048>

Vallance, S., Perkins, H. C., & Dixon, J. E. (2011). What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum*, 42(3), 342–348. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2011.01.002>

van Dulmen, S., van Dijk, L., de Ridder, D., Heerdink, R., Bensing, J., & the International Expert Forum on Patient Adherence. (2008). Furthering patient adherence: A position paper of the international expert forum on patient adherence based on an internet forum discussion. *BMC Health Services Research*, 8(1), 47. <https://doi.org/10.1186/1472-6963-8-47>

van Heerden, C., & Saayman, M. (2018). Sustainability of a national arts festival: An application of a data envelopment analysis approach. *Tourism Economics*, 24(5), 576–592. <https://doi.org/10.1177/1354816618762186>

van Leeuwen, J., & Rock, T. (2013). *Ni na Simons 'Participatory Museum' . Rode commentaar*. FARO. Vlaamse Steunpunt voor cultureel erfgoed vzw.

- Voukelatou, V., Gabrielli, L., Miliou, I., Cresci, S., Sharma, R., Tesconi, M., & Pappalardo, L. (2021). Measuring objective and subjective well-being: Dimensions and data sources. *International Journal of Data Science and Analytics*, 11(4), 279–309. <https://doi.org/10.1007/s41060-020-00224-2>
- Western, J., Stimson, R., Baum, S., & Van GELLECUM, Y. (2005). Measuring community strength and social capital. *Regional Studies*, 39(8), 1095–1109. <https://doi.org/10.1080/00343400500328222>
- Wilson, J., Arshed, N., Shaw, E., & Pret, T. (2017). Expanding the Domain of Festival Research: A Review and Research Agenda: Domain of Festival Research. *International Journal of Management Reviews*, 19(2), 195–213. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12093>
- Woodcraft, S. (2015). Understanding and Measuring Social Sustainability. *Journal of Urban Regeneration & Renewal*, 8(2), 133–144. https://www.researchgate.net/publication/286595877_Understanding_and_measuring_social_sustainability

Bijlagen

Bijlage I: Vragenlijst focusgroepen

A. Deel 1 - inleiding

(check: informed consent van iedereen teruggekregen)
(Jezelf voorstellen)

Goeiemorgen/-middag

Bedankt iedereen om hier vandaag aanwezig te zijn. Ik ben Charlotte Moerman en zit in mijn Master Culturele Agogiek aan de VUB. Dit academiejaar schrijf ik in samenwerking met Demos mijn thesis over duurzaamheid in de context van kunstenfestivals. Duurzaamheid is een heel breed en complex begrip, dus om deze reden is er gekozen te focussen op sociale duurzaamheid; de mate van verankering in de lokale gemeenschap speelt namelijk een belangrijke rol in het voortbestaan van dergelijke evenementen.

Deze focusgroep wordt ook opgenomen. De opname hiervan zal enkel gebruikt worden om te transcriberen wat er gezegd werd. De opname wordt één maand na het indienen van de thesis vernietigd.

(opname starten)

Even nog kort wat afspraken om deze digitale focusgroep vlot te laten verlopen.

Het is de bedoeling dat iedereen elkaar laat uitspreken, zodat er telkens maar één persoon aan het woord is. Als je iets wilt zeggen, wacht tot de ander is uitgesproken of steek uw digitale hand op.

Er kan soms ook wat overlap zijn tussen de vragen, maar dat maakt niet uit; geef dat dan maar aan en vul aan waar nodig.

1. Heeft er nog iemand een vraag vooraleer we beginnen?
2. Kan iedereen zichzelf even kort voorstellen? Naam en functie binnen de festivalwerking?

B. Deel 2 – midden

3. Hoe definiëren jullie 'lokale gemeenschap' binnen de
4. Op welke manier verbindt het festival verschillende individuen van de lokale gemeenschap?
(Welk effect heeft dit op de lokale gemeenschap? Hoe merken jullie dit op?
Welk doel hebben jullie op dit vlak voor ogen?)
5. Op welke manier versterkt het festival de band tussen verschillende individuen van de lokale gemeenschap?
(Welk effect heeft dit op de lokale gemeenschap? Hoe merken jullie dit op?
Welk doel hebben jullie op dit vlak voor ogen?)
6. Op welke manier verbindt het festival verschillende groepen binnen de lokale gemeenschap? Welke groepen?
(Welk effect heeft dit op de lokale gemeenschap? Hoe merken jullie dit op?
Welk doel hebben jullie op dit vlak voor ogen?)

7. Op welke manier verbindt het festival de lokale gemeenschap op een meer verticale manier?
(Welk effect heeft dit op de lokale gemeenschap? Hoe merken jullie dit op?
Welk doel hebben jullie op dit vlak voor ogen?)
8. Op welke manieren wordt er participatief gewerkt met de lokale gemeenschap vóór de aanvang van het festival?
(Hoe uit zich dat?
Welk effect heeft dit op de lokale gemeenschap? Hoe merken jullie dit op?
Welk doel hebben jullie op dit vlak voor ogen?)
9. Op welke manieren wordt er participatief gewerkt met de lokale gemeenschap tijdens het festival?
(Hoe uit zich dat?
Welk effect heeft dit op de lokale gemeenschap? Hoe merken jullie dit op?
Welk doel hebben jullie op dit vlak voor ogen?)
10. Op welke manieren wordt er participatief gewerkt met de lokale gemeenschap na afloop van het festival?
(Hoe uit zich dat?
Welk effect heeft dit op de lokale gemeenschap? Hoe merken jullie dit op?
Welk doel hebben jullie op dit vlak voor ogen?)
11. Op welke manier is het festival verbonden met de buurt, de locatie?
(Hoe uit zich dat?
Welk effect heeft dit op de lokale gemeenschap? Hoe merken jullie dit op?
Welk doel hebben jullie op dit vlak voor ogen?)
12. Welk welzijnseffect op de lokale gemeenschap bereikt het festival?
(Hoe merken jullie dit op?
Welk doel hebben jullie op dit vlak voor ogen?)

C. Deel 3 – slot

Dit was de laatste vraag van de focusgroep.

Zijn er zaken die u zelf graag nog wil toevoegen met betrekking tot het thema van deze focusgroep?

Heeft u nog vragen voor mij?

Heel erg bedankt voor uw interessante antwoorden en uw tijd.

Mag ik u ook vragen hoe u de focusgroep heeft ervaren?

Heeft u feedback?

! Indien u toch nog vragen, bedenkingen of toevoegingen zou hebben, aarzel dan zeker niet op mij te contacteren.

Bijlage II: Informed consent

Wat is het doel van het onderzoek?

Ik, Charlotte Moerman, voer dit onderzoek uit in het kader van mijn masterproef Culturele Agogiek aan de Vrije Universiteit Brussel. Op vraag van Demos, voer ik een onderzoek uit naar de manieren waarop een festivalwerking de sociale duurzaamheid kan vergroten. Sociale duurzaamheid – de verankering van je festival in de lokale gemeenschap - speelt namelijk een belangrijke rol in het voortbestaan van een festival. Dit onderzoek brengt de manieren waarop dit kan gefaciliteerd worden in kaart, opdat deze inzichten kunnen meegenomen worden in de praktijk.

Festivals creëren immers een unieke dynamiek die tot stand komt door het samenspel van organisatoren, artiesten, vrijwilligers en het aanwezige publiek. Bestaand onderzoek focust zich vooral op de effecten die festivals kunnen hebben op de lokale gemeenschap, maar heeft weinig aandacht voor de neerslag die de lokale gemeenschap op een festival kan hebben. Om duurzaamheid te generen binnen een festivalcontext moet er namelijk een engagement worden aangegaan met de lokale gemeenschap.

Hoe zal de focusgroep verlopen?

De focusgroep vindt eenmalig plaats op (X) en zal max. 100 minuten duren. De focusgroep zal geleid worden door mezelf, Charlotte Moerman. Ter ondersteuning van het transcriberen zal de focusgroep opgenomen worden. Elk antwoord is waardevol voor dit onderzoek.

U heeft het recht om voor, tijdens of na de focusgroep de medewerking stop te zetten. U dient hiervoor geen verklaring te geven. Uw deelname aan dit onderzoek zal dan ook niet meer geïncorporeerd worden in de masterproef.

Hoe zullen mijn gegevens behandeld worden?

De focusgroep zal worden opgenomen via een schermopname via een online meeting-tool. Dit is enkel om achteraf de analyse mogelijk te maken. Om de privacy te verzekeren, zullen de opnames alleen door de interviewer en de promotor beluisterd worden. Alle door u verstrekte gegevens worden vertrouwelijk behandeld. Enkel de naam van de festivalwerking zal vermeld worden in de masterproef. Het audio-/ videobestand wordt een maand na het inleveren van de thesis vernietigd.

Door onderstaande regels in te vullen, te kopiëren (ctrl+c) en in een e-mail te plakken (ctrl+v), verklaart u op de hoogte te zijn van de aard van het onderzoek en bent u bereid hieraan deel te nemen.

Ik ondergetekende, ..., verklaar hierbij dat ik, als deelnemer aan een onderzoek binnen de Vrije Universiteit Brussel:

- (1) de informatiebrief heb gelezen en op elk ogenblik om bijkomende informatie mag vragen.
- (2) vrijwillig deelneem aan het onderzoek.
- (3) toestemming geef aan de onderzoeker en haar promotor om mijn gegevens op anonieme wijze te bewaren, te verwerken en te rapporteren voor wetenschappelijke doeleinden.
- (4) op de hoogte ben van de mogelijkheid om mijn deelname aan het onderzoek op ieder moment stop te zetten, zonder dat ik hiervoor een reden moet opgeven en zonder dat hier nadelige gevolgen aan verbonden zijn.
- (5) toestemming geef tot een schermopname van de focusgroep. Ik weet dat deze opname een maand na het indienen van de thesis vernietigd zal worden.

Gelezen en goedgekeurd te ..... (plaats)
(datum).

Indien u graag een samenvatting van de onderzoeksbevindingen ontvangt, kan u dit ook vermelden in bovenstaande mail.

Contactgegevens

Indien u vragen en/of opmerkingen hebt, kan u contact opnemen met Charlotte Moerman.

(GSM: 0478/576853, e-mail: charlotte.rosa.moerman@vub.be)

Deze masterproef wordt begeleid door Prof. Dr. Free De Backer (free.de.backer@vub.be).

Bijlage III: Definitieve labellijst

Hoofdlabell	Sublabel niveau 1	Sublabel niveau 2
Definitie lokale gemeenschap		
	Geografisch	
	Uitbreiding	
Sociaal kapitaal		
	Bonding sociaal kapitaal	
		Culturele aanbod
		Samen creëren/organiseren
		Toonmoment creaties
	Bridging sociaal kapitaal	
		Gemeenschap onderling
		Artiesten - gemeenschap
		Passanten - gemeenschap
		Festivalmedewerkers - gemeenschap
		Instellingen onderling
	Linking sociaal kapitaal	
		Instelling in de buurt, stad of gemeente
		Reguliere werking
Sociale interactie		
	Vluchtige sociale interactie	
		Kunstwerk of voorstelling
		Persoonlijk contact met festivalmedewerkers
	Langdurige sociale interactie	
		Participatieve trajecten
Participatie		
	Contribution	
	Collaboration	
		Workshops/ateliers
		Open podium
		Beeldmateriaal
	Co-creation	
		Wijkvergaderingen
		Werkgroepen
	Hosted	
Sense of place		
	Locatie festival	

	Nieuwe traditie	
	Creëren in openbare ruimte	
Welzijn		
	Objectieve aspecten van welzijn	
	Subjectieve aspecten van welzijn	
		Identiteit
		Verbondenheid
		Eigenaarschap
		Trots
		Zuurstof (i.v.m. corona)